

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KLAZOMENAI LAHİTLERİNİN ÜRETİMİ DOĞRULTUSUNDA
GELİŞTİRİLEN SERAMİK PİŞİRİM YÖNTEMLERİ**

Hazırlayan
Serdar ASLAN

Danışman
Prof. Halil YOLERİ

İZMİR-2013

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “KLAZOMENAI LAHİTLERİNİN ÜRETİMİ DOĐRULTUSUNDA GELİŐTİRİLEN SERAMİK PİŐİRİM YÖNTEMLERİ”adlı çalıŐmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmıŐ olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

03/07/2013

Serdar ASLAN

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Seramik Anasanat Dalı öğrencisi Serdar ASLAN'ın **“Klazomenai Lahitlerinin Üretimi Doğrultusunda Geliştirilen Seramik Pişirim Yöntemleri”** konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin.....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: ASLAN

Adı: Serdar

Tezin/Projenin Türkçe Adı: KLAZOMENAI LAHİTLERİNİN ÜRETİMİ DOĞRULTUSUNDA GELİŞTİRİLEN SERAMİK PİŞİRİM YÖNTEMLERİ

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: CERAMIC FIRING TECHNIQUES STEMMING FROM THE KLAZOMENAI SARCOPHAGI

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl: 2013

Diğer Kuruluşlar :

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 64

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 18

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Profesör

Adı: Halil

Soyadı: YOLERİ

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- lahit
- 2- tören
- 3- iyonya
- 4- pişirim
- 5- gömü

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- sarcophagus
- 2- ceremony
- 3- ionia
- 4- fired
- 5- burial

Tarih:03/07/2013

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet

Hayır

ÖZET

Seramik sanatı ve teknikleri, yerleşik hayatla birlikte insan yaşamının vazgeçilmezleri arasında sarsılmaz yere ve öneme sahip olmuştur. Öyle ki seramik, sıradan güncel ihtiyaçlarda kullanıldığı gibi yaşamın son bulmasıyla birlikte ölümün karşılandığı ritüeller de karşımıza çıkar.

Her ne kadar farklı coğrafyalarda yaşasalar, farklı inanç ve ritüellere tabi olsalar da ölüm sonrası yeni bir yaşamın farklı bir boyutta canlanacağına inanmaktadır, insanoğlu.

İyonya'nın önemli şehirlerinden olan Klazomenai, seramik üretimi konusunda hatırı sayılır bir üne sahiptir. Ölülerini gömmek için önceleri ahşap lahitler kullanılan bu şehirde, daha sonra başka kültürlerden öğrenilen ve geliştirilen pişmiş toprak lahitler üretilmiştir. Fakat, gündelik kullanım ürünleri gibi seramik pişirim fırınlarına sığamayacak ebatlara sahip olan lahitlerin pişirim aşaması, farklı teknik ve yöntemlerin geliştirilmesine neden olmuştur.

Geliştirilen teknik ve pişirim yöntemleri sayesinde, seramik pişirim fırınlarına giremeyecek boyutlarda olan seramik formlar, figürler lahitlerin pişirildiği yöntemlerle günümüze kadar gelmişlerdir. Farklı coğrafyalarda geliştirilen büyük ebatlı formların pişirilebilmesi, günümüz sanatçılarında da esin kaynağı olmuştur.

ABSTRACT

Ceramic art and its products have penetrated in our lives to such an extent that we use them as daily objects, but also we see them as objects of different significance, such as tombstones or sarcophaguses.

In almost every geographical location or time period, we see a strong and sustained belief in life after death.

Klazomenai is one of the most important cities of Ionia in terms of ceramic production. Due to the commercial trades with other major cities and cultures, we see the production of sarcophaguses made of clay rather than wood or stone.

Because the sarcophaguses were, in fact, too big to fit in the usual kilns, new firing techniques had to be developed, which still continue to inspire new techniques and applications in today's ceramic art.

ÖNSÖZ

Ateşin kontrollü bir şekilde kullanılmaya başlanması ile, geliştirilen seramik teknikleri ve sanatının, insanlık tarihinin en önemli buluşlarından birisi olduğunu düşünmekteyim. Seramik sanatı ve teknikleri, kültürlerin karakteristik özellikleri doğrultusunda farklılıklar göstermiş olsada, değişmeyen tek özelliği ateş ile buluşma aşaması yani pişirilmesidir.

Bu konuyu ele almamdaki sebep, Klazomenai seramik işliklerinde üretilen lahitlerin pişirim yöntemlerini tespit etmek, elde ettiğim sonuçlar ışığında büyük boyutlu seramik formların pişirilmesi hakkında alternatif çözümleri incelemektir.

Tezimde, deneysel arkeoloji yöntemleri, laboratuvar çalışmaları, yüzey araştırmaları ve arkeoloji biliminden faydalandığım gibi jeoloji biliminden de faydalanarak Klazomenai lahitlerinin üretim ve pişirim yöntemlerini araştırdım.

Eğitimim süresince ilgisini ve yardımını eksik etmeyen bölüm başkanımız Sayın Prof. Sevim ÇİZER'e, maddi manevi tüm desteklerini esirgemeyen danışmanım, Sayın Prof. Halil YOLERİ'ne, Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölüm Başkanı Sayın Mümtaz ÇOLAK'a, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, değerli Arkeolog Sayın Prof. Dr. Güven BAKIR'a, her zaman maddi manevi bütün olanakları sunan, Aileme sonsuz teşekkür ederim.

Serdar ASLAN

İzmir, Temmuz, 2013

İÇİNDEKİLER

KLAZOMENAI LAHİTLERİNİN ÜRETİMİ DOĞRULTUSUNDA GELİŞTİRİLEN SERAMİK PIŞIRIM YÖNTEMLERİ

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ	
<i>TEZ/PROJE VERİ FORMU</i>	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

1. KLAZOMENAI.....	2
1.1.İyonya.....	4
1.1.2. İyonyada Ölüm ve Cenaze Kavramı.....	7
1.2. İyonya Şehir devletlerinde Mezar ve Gömü Türleri.....	9
1.2.1. Mezar Tipleri.....	10
1.2.2. Kremasyon Mezar – Gömü.....	10
1.2.3. İnhumasyon Mezar – Gömü.....	14

2. BÖLÜM

2. LAHİT MEZARLAR.....	15
2.1.Klazomenai Pişmiş Toprak Lahitlerinin Üretim ve Bezeme Teknikleri.....	16
2.1.1. Monastirikia Gurubu Lahitleri.....	17
2.1.2. Özenli Tip Lahitler.....	28

3. BÖLÜM

3. KLAZOMENAI (KLAZ) KİL NUMUNELERİ DENEYLERİ.....	37
3.1. Kil Numuneleri Doğal Halleri.....	38
3.1.1. Klazomenai Killerinin XRD = X-RAY Yöntemiyle Mineral	

Değerlerinin tespitleri.....	38
3.1.1.1. Klaz – 1 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi	38
3.1.1.2. Klaz – 2A Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi	39
3.1.1.3. Klaz – 2B Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi	40
3.1.1.4. Klaz – 3 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi	42
3.1.1.5. Klaz – 4 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi	43
3.1.1.6. Klaz – 5 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi	44
3.2. Deney Plakaları.....	45
3.3. Klaz – 1 Pişirim Denemeleri	46
3.3.1. Çamur Tornasında Klaz -1 Denemeleri.....	47
3.3.2. Klaz – 1 / Klaz – 5 Astar Denemeleri.....	48
UYGULAMALAR.....	51
Uygulama 1: Lahit Pervazı.....	52
Uygulama 2: Lahit Pervazı.....	53
Uygulama 3: Mutfak Kullanım Ürünleri.....	54
Uygulama 4: Parfüm Şişesi.....	55
Uygulama 5A: Keçi Kadeh.....	55
Uygulama 5B: Keçi Kadeh.....	56
Uygulama 5C: Keçi Kadeh.....	56
SÖZLÜK.....	57
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	63
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

Seramik sanatı ve teknikleri, yerleşik hayatla birlikte insan yaşamının vazgeçilmezleri arasında sarsılmaz yere ve öneme sahip olmuştur. Öyle ki seramik, sıradan güncel ihtiyaçlarda kullanıldığı gibi yaşamın son bulmasıyla birlikte ölümün karşılandığı ritüeller de karşımıza çıkar.

Her ne kadar farklı coğrafyalarda yaşasalar, farklı inanç ve ritüellere tabi olsalar da ölüm sonrası yeni bir yaşamın farklı bir boyutta canlanacağına inanmaktadır, insanoğlu.

İyonya'nın önemli şehirlerinden olan Klazomenai, seramik üretimi konusunda hatırı sayılır bir üne sahiptir. Ölülerini gömmek için önceleri ahşap lahitler kullanılan bu şehirde, daha sonra başka kültürlerden öğrenilen ve geliştirilen pişmiş toprak lahitler üretilmiştir. Fakat, gündelik kullanım ürünleri gibi seramik pişirim fırınlarına sığamayacak ebatlara sahip olan lahitlerin pişirim aşaması, farklı teknik ve yöntemlerin geliştirilmesine neden olmuştur.

Geliştirilen teknik ve pişirim yöntemleri sayesinde, seramik pişirim fırınlarına giremeyecek boyutlarda olan seramik formlar, figürler lahitlerin pişirildiği yöntemlerle günümüze kadar gelmişlerdir. Farklı coğrafyalarda geliştirilen büyük ebatlı formların pişirilebilmesi, günümüz sanatçılarına da esin kaynağı olmuştur.

ABSTRACT

Ceramic art and its products have penetrated in our lives to such an extent that we use them as daily objects, but also we see them as objects of different significance, such as tombstones or sarcophaguses.

In almost every geographical location or time period, we see a strong and sustained belief in life after death.

Klazomenai is one of the most important cities of Ionia in terms of ceramic production. Due to the commercial trades with other major cities and cultures, we see the production of sarcophaguses made of clay rather than wood or stone.

Because the sarcophaguses were, in fact, too big to fit in the usual kilns, new firing techniques had to be developed, which still continue to inspire new techniques and applications in today's ceramic art.

KLAZOMENAI LAHİTLERİNİN ÜRETİMİ DOĞRULTUSUNDA GELİŞTİRİLEN SERAMİK PİŞİRİM YÖNTEMLERİ

Giriş

Ateşin kontrollü bir şekilde kullanılarak, toprağın pişirilmesi ile seramik üretimine başlayan insanoğlu, yerleşik hayattaki yaşam kalitesinde arttırmıştır. Tuğlanın keşfi ile coğrafi koşullara dayanıklı barınaklar üreterek, düşmanlarından ve yırtıcı canlıların saldırılarından kendini korumuştur. Geliştirdiği çanak – çömlek, kap – kacak gibi kullanım eşyaları ile gündelik yaşamında gereksinim duyduğu üretimleri yapmıştır. Bu üretimlerin seri hale gelmesi ticaret alanında önemli bir boyut kazandırmıştır.

İnsanoğlunun yaşamı içinde oldukça önem kazanan seramik, inanç ve ritüellerin'de vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Ölü gömme törenlerinde kullanılan Pithos'lardan, tabut şekilli lahitlere kadar, farklı üretimler yapmıştır. Bu süreçte Klazomenai lahitleri oldukça ilgi görmüş, hatta başka bölgelere ihraç edilmiş yada Klazomenai lahti üreten seramik atölyeleri kurulmuştur.

Çanak çömlek fırınlarında pişirilemeyecek kadar büyük olan bu formların pişirilmesi ile ilgili net bir bulgu olmamasına karşın, formların üretildikleri yerde etrafı, çalı çırpı, kuru ağaç dalları ve saman ile kaplanarak pişirildikleri düşünülmektedir.

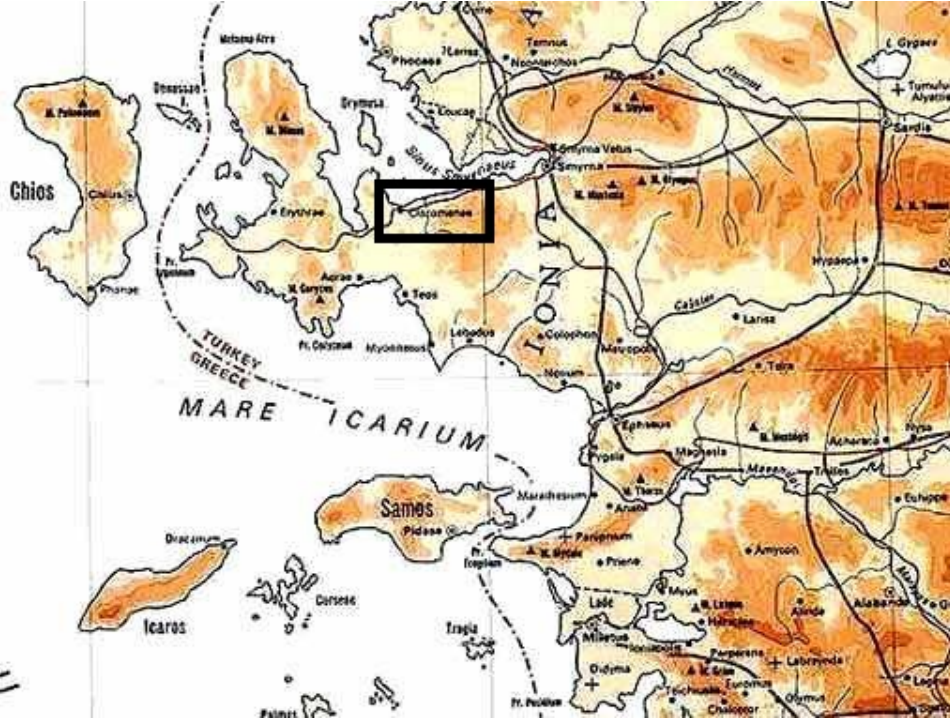
Klazomenai lahitlerinin pişirilme tekniğini araştırırken, Güney Hindistan'da üretilen en az lahitler kadar büyük ebatlı terracotta at heykelleri oldukça ilgimi çekti. Kötü ruhlara karşı koruyucu oldukları inancı ile üretilen bu formlar, Klazomenai lahitlerinin üretimi ve pişirim teknikleri ile büyük benzerlik gösterdiği üretimlerinde kullanılan çamurların yapısı ile şekillendirildikleri yerde pişirilmesinden anlaşılmaktadır.

Büyük formaların seramik pişirim fırınlarına sığmaması seramik ile uğraşanları formun şeklin ve ebatlarına göre fırınlar inşa etmesine neden olmuştur. Bu yapı sayesinde, fırın ebatlarının sınırlarına bağlı kalmadan çok farklı formlar üretilebilmiştir.

Büyük ebatlı seramik formların, üretildiği yerde pişirilebilmesini sağlayan bu yöntemi, günümüzde; "Fırın Heykel" adıyla birçok sanatçı yaygın olarak kullanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KLAZOMENAI

Resim 1: İyonya haritası (Klazomenai)

İzmir'in 38 kilometre batısındaki Urla ilçesinde bulunan Klazomenai bir İon kentidir. Yerleşim tarihi İ.Ö. 4000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Kenti karadan çeviren surları iyi korunmuştur. İ.Ö. 2000'lerde önemli bir seramik merkezi konumundadır. Pausanias'a göre Klazomenai ve Phokaia'da birer eski Yunan kolonisinin kuruluşu Ege Denizi kıyılarındaki diğer İyon kolonilerine göre daha geç tarihidir. Klazomenai'de İyon göçmenlerine ait olan arkeolojik izler şimdilik en erken M.Ö. 10. yüzyılın ortalarına, bir başka deyiş ile geç protogeometrik döneme aittir. Akropolde yer alması muhtemel kutsal alanın da M.Ö. 8. yüzyıl sonlarından itibaren etkin olduğu sanılmaktadır. Bu durum Pausanias'ın, Klazomenai'nin diğer İon kentlerine göre daha geç bir yerleşim olduğu hakkında vermekte olduğu bilgilerle uyumlu görünmektedir. Pausanias ayrıca, Klazomenai ve Phokaia'nın İyonlar Asya'ya gelmeden önce yerleşime sahne olmadıkları bilgisini vermektedir ki, bu bilginin yanlışlığı Limantepe ve Panaztepe höyüklerinin keşfedilmesiyle anlaşılmıştır.

Trakya'da Nestos nehrinin (Türkçe'de *Karasu*) bereketli alüvyon ovasında ilk kuruluşu M.Ö. 650 civarında Klazomenai tarafından gerçekleştirilen Abdera kolonisi, buna yakın bir tarihte Miletos'la birlikte yine Trakya'nın Karadeniz sahilinde kurulan Kardia kolonisi, Klazomenai kaynaklı kolonizasyon hareketinin bilinen ilk örnekleridir. Miletos önderliğinde Marmara Denizi ve Karadeniz kıyılarında kurulan ve sayıları

70'e ulaşan kolonilerin birçoğunun kuruluşuna, diğer İyonia kentlerinin yanı sıra Klazomenai'nin de katıldığı anlaşılmaktadır. Herodot'un aktardığı, M.Ö. 7. yüzyılda İyonya kentlerinin Firavun Psammetikhos döneminden itibaren Mısır'la paralı askerlikle başlayan ilişkilerine Klazomenai de katılmıştır. Arkaik dönem yerleşimi Pers İmparatorluğu işgaliyle birlikte M.Ö. 546 civarında kesintiye uğramış, ve kent alanı 20-25 yıl terkedilmiştir.

M.Ö. 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ise, Klazomenai'de özellikle zeytinyağı ihracatına dayanan canlı sanayi ve ticaret faaliyetleri belirlemektedir. M.Ö. 499-494 arasında İyonya kentlerinin Perslere karşı ilk isyanının başarısızlıkla sonuçlanması sonrasında Perslerin ılımlı politikalarının sona ermesinden Klazomenai de etkilenmiştir. Şehir sakinleri anakaradaki topraklarını terketmişler, Pausanias'ın aktardığı şekilde "*Pers korkusu yüzünden adaya geçmişlerdir*". Kent M.Ö. 487'den itibaren Atina tarafından kurulan Attika-Delos Deniz Birliği'ne düzenli olarak vergi ödemiştir. Peloponez Savaşı esnasında Klazomenai önce Atina'nın yanında yer almış, ancak Atina'nın M.Ö. 413'de Sicilya'da Sparta'ya karşı bozguna uğraması sonrasında Sparta saflarına geçerek, anakarada yer alan Polikhne'yi (Balıklıova) tahkim etme denemesinde bulunmuşlardır. Atina hakimiyetini kısa sürede yeniden kurmuş, ayaklanmanın önderleri Daphnus isimli yerleşmeye kaçmışlardır. M.Ö. 405'de Spartalı komutan Lysandros'un kısa ömürlü Anadolu'da egemenlik kurma girişimi esnasında da, Klazomenai'den bir kesimin isyan teşebbüslerini tekrarlayarak anakarada adaya yakın Khytron adlı bölgede bir kent kurdukları anlaşılmaktadır. Adadaki Klazomenai ile anakaradaki Khytron arasındaki savaş hali uzun süre devam etmiş, Klazomenai bu dönemde İzmir Körfezi kuzeyindeki, Gediz Nehri'nin eski deltası yakınındaki arazilerde küçük bir kolonizasyon hareketine girişerek, günümüzde *Üçtepe*ler, eski kayıtlarda *Kilazmanı* olarak anılan bölgede Leukai kolonisini kurmuştur. Büyük İskender, Anadolu'da Pers egemenliğine son vermesi sonrasında Klazomenai'nin üzerinde yer aldığı adayı (Karantina Adası) bir yol ile karaya bağlamıştır. Roma İmparatorluğu döneminde M.Ö. 188 tarihli Apameia barışı sonrasında Klazomenai Romalılar tarafından özgür bırakılan kentler arasında yer almaktadır ve Drymoussa (Uzunada) adasının da kent topraklarına katılmasına izin verilmiştir. M.S. 5. yüzyılda adadaki kentin terkedildiği anlaşılmaktadır.

Klazomenai, yöresel ve kültürel farklılıklar olmasına rağmen bağlı olduğu İyonya, Yunanistan ve Yunan Adalarında olduğu gibi, baş tanrası Zeus olarak bilinen çok tanrılı inanç sistemine tabiydi.

1.1 İyonya

Yunanistan bölgesinden Anadolu'nun batı kıyılarına yerleşip, yaşadıkları bölgeye adlarını vermişlerdir. İzmir ve Aydın illerinin sahil şeridinde yer almaktadır. Eski Farsça "İonan" adı, Perslerin İyonyalılara verdiği isimdi. Farsça ve Arapçadan Türkçeye Yunan biçiminde geçen bu ad, daha sonra Helen ulusunun tümü için İslam kültürel dairesindeki ulusların kullandığı ad oldu.

Coğrafyası, doğuda Lidya, güneyde Karia ile Dor ve batıda Ege denizi ile çevrilidir. Kuzey ve güney sınırları Gediz ve Büyük Menderes nehri olarak belirlenmiştir. Ayrıca Sakız (Khios) ve Sisam (Samos) adası da İyonya sınırları içinde yer almaktadır.

Halk baskı altında kalmadan yaşamış, ticaret ve bilime yönelmiştir. Devlet bir dine sahip değildir. Bu sayede birçok bilim adamını getirterek büyük ilerlemeler sağlamışlardır.

MS 2. yy yaşayan yazar Pausanias, Klazomenai kentinin İonlar tarafından kuruluşu ve bu kentin yaşadığı bazı tarihi olaylar hakkında bilgiler vermektedir:

"Klazomenai ve Phokaia kentleri, İonlar Asya'ya gelmeden önce yerleşmeye sahne olmamışlardır. İonlar geldiklerinde, bunların etrafta amaçsızca dolaşan bir kısmı, Parphoros adlı bir Kolophonlu'yu kendilerine önder olarak alırlar ve İda Dağı eteklerinde bir kent kurarlar. Fakat, kısa bir süre sonra buradan ayrılırlar ve İyonya'ya geri dönerek Kolophon arazisinde Skypion adlı kenti kurarlar. Daha sonra, Kolophon arazisini de kendi istekleri ile terkederek bugün de hala sahip oldukları toprakları ele geçirirler ve anakarada Klazomenai kentini kurarlar. Sonraki bir dönemde, Perslerin yarattığı korku nedeni ile Ada'ya geçerler. Daha sonraları da Philippos'un oğlu Aleksandros, anakara ile ada arasında inşa ettirdiği bir set (khoma) ile (ada üzerindeki) Klazomenai'yi bir yarımadaya dönüştürmüştür. Klazomenai halkının İonlar dışındaki büyük bir bölümünü, Dorların Peloponnesos'a dönüşleri sırasında yurtlarını terkederek Klazomenai'ler ve Philous halkı oluşturuyordu.

Bu bilgiler, kentin kuruluşunu anlatırken, Klazomenai tarihinin ana hatlarını da belirlemektedir. Pausanias, Klazomenai arazisinin İonlardan önce yerleşmeye sahne olmadığını ifade ederken, arkeolojik veriler bunun aksine işaret etmekte, İonların gelişinden çok önce bu topraklarda kurulan bir yerleşmenin varlığını göstermektedir. Urla'nın İskele Mahallesi'nin Limantepe Mevkii'nde [resim 01-06] yer alan ve Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. H. Erkanal tarafından kazısı sürdürülen, tarih öncesi dönemlere ait bu yerleşim ilk kez E.Akurgal tarafından saptanmıştır.

Şimdiye kadar ele geçen bulgular, yazının henüz tanınmadığı dönemlere ait bu yerleşimin M.ö. 4. bin yıllarında başladığını ve 2. bin yıllarının sonuna doğru da terkedildiğini; Klazomenai topraklarının İonlardan önce hiç de boş olmadığını kanıtlamaktadır.

Limantepe Mevkii'nde yer alan ve Kalabak-Çeşmealtı yolu tarafından kesilen prehistorik höyükte M.ö. III. bin yılda, II. Troia kültürü ile çağdaş, at nalı şeklinde kuleleri olan bir surla çevrelenmiş küçük bir liman kentinin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Höyüğün batısındaki klasik kentte yapılan derin

sondajlarda ve yüzey buluntularında prehistorik malzemenin yok denecek kadar az oluşu tunç çağı kentinin Limantepe ile sınırlı bir alanı kapladığını düşündürmektedir. MGT sektöründe yapılan bir kanal açma çalışmasında ortaya çıkan tunç çağı pithosları, bu dönem nekropolünün yeri hakkında fikir vermektedir.

Prehistorik höyükteki geç tunç çağı tabakaları ile klasik çağ kentinin protogeometrik dönemden başlayarak höyüğün üstünde yer alan tabakaları iyi korunmamıştır. Roma döneminde bu bölgenin tarım arazisine dönüştürülmesi sırasında yapılan tesviyeler ve son yıllarda, yeni arkeolojik kazılardan önce buradan toprak alınması ve taş sökülmesi çalışmaları bu tahribata neden olmuşlardır.

Prehistorik yerleşmede geç tunç çağına tarihlenebilecek mimari izler yok denecek kadar azdır. Herhangi bir tabakaya bağlı olmaksızın geç dönem malzemesi ile bir arada, karışık durumda elde edilen Kıta Yunanistan ve Doğu Ege kökenli çeşitli seramik buluntuları, kentin söz konusu bölgeler ile yaklaşık 1700-1200 yılları arasında denizaşırı ticari ilişkiler kurduğunu kanıtlamaktadır. Klazomenai'deki Myken seramiklerinin en yoğun olduğu süreç M.ö. 1375-1250 tarihlerine verilen Geç Myken IIIA:2 - Geç Myken IIIB dönemlerini kapsamaktadır. M.ö. 13. yüzyılın sonlarında tüm Ege ve Doğu Akdeniz'i etkileyen bir dizi olaylar neticesinde dengeler büyük çapta değişikliğe uğramıştır. Kıta Yunanistan'daki monarşik düzenin mimari anlamda birer simgesi olan sarayların tahrib olmaları ve kentlerin büyük bir kısmının terk edilmesi, Orta Anadolu'da büyük bir güç oluşturan Hitit imparatorluğunun da yıkıma uğraması, Doğu Akdeniz sahilindeki önemli bir ticari üs olan Ugarit'in yerle bir oluşu ve Mısır kralı III. Ramses'in kayıtlarında "Denizden Gelen Halklar" olarak tanımlanan ve kökenleri tam olarak anlaşılamayan kavimlerin yol açtığı istilalar hep aynı tarihlerde ortaya çıkmaktadır.

1997 yılı çalışmalarında Limantepe'de, prehistorik yerleşmenin güney yöndeki sınırlarını bulmak amacıyla yapılan kazı çalışmalarında, erken tunç II dönemine ait olan sur duvarının arkasında ilginç bir grup eser ele geçmiştir. Bunlar, içlerinde bulunan kül, kömür ve yanık kemik parçacıklarının gösterdiğine göre kremasyon mezarlar için urne olarak kullanılan bir grup çömlektir. El yapımı olan bu örneklerin yanında tarihlendirmede yararlı olabilecek herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. Ancak söz konusu el yapımı urneler, tüm Ege'yi ve Doğu Akdeniz'i derinden etkileyen bu problemlili süreçte, bir başka deyiş ile 1200 sonrasına ait olmalıdırlar. Bu el yapımı çömleklerden hareket ile, Klazomenai'deki geç tunç çağı yerleşmesinin tamamen terk edilmediği ve muhtemelen de bölgeye gelen farklı etnik kökenli insan grupları ile basit de olsa yaşamın devam ettiği söylenebilir.

1998 yılında Limantepe'de, erken tunç çağı kent duvarının güneyinde sürdürülen kazılarda İon kentinin kuruluş dönemini doğrudan ilgilendirebilecek önemli mimari izler ve bir grup küçük buluntu elde edilmiştir. Bir bölümü açığa çıkarılan yapı, dönemi için çok tipik olan oval planlı bir örnektir. Benzerleri Batı Anadolu'da Eski İzmir'den, Miletos'tan ve Euboia'da Eretria'dan tanınan; geç tunç çağı enkazı içine yerleştirilmiş bir yapının kesin tarihlenmesi, kazısının tamamlanması ardından yapılabilecektir.

Klazomenai'de İon göçmenlerine ait olan arkeolojik izler şimdilik en erken M.ö. 10. yüzyılın ortalarına, bir başka deyiş ile geç protogeometrik döneme aittir. Bu durum Klazomenai'nin diğer İon kentlerine göre daha geç bir yerleşim olduğu hakkındaki bilgiyi doğrular görünmektedir. Yıldıztepe'nin güney eteklerinde bir kuyunun kazılması sırasında bulunan ve omuz kısmı konsantrik dairelerle bezenmiş, urne olarak kullanıldığı anlaşılan büyük bir boyundan kulplu amphora ile Limantepe'de 1998 yılında çöken açma kesiti içinden gelen, tüm olarak korunmuş olması nedeniyle

*onun da urne olarak kullanıldığı sanılan protogeometrik hydria, İon kentinin erken buluntuları arasında yer alan iki örnektir “.*¹

İyonlar 12 şehir devleti kurmuşlardır ve bu 12 İyon şehrinin MÖ.1000 yılında kurulduğu tahmin edilmektedir. Bu şehirler kısa bir süre içinde gelişmiş, batının birer uygarlık merkezi hâline gelmişlerdir. Bu şehirler Efes, Selçuk Kolofon, Milet, Myus, Priene, Lebedus, Erthrae, Klazomensa, Phokaia (Foça), Smyrna (İzmir) ile Khios (Sakız) şehirleridir. Bu şehirler içinde Efes ve Milet, devrin bir kültür ve uygarlık merkezi olmuştur.

İzmir ve Milet şehirleri MÖ.700 yılında Lidya Kralı Giges tarafından istila edilmiştir. diğer şehirler ise ekonomik açıdan Lidya'ya bağlandı. MÖ.560-545'te Lidya kralı Kresus, İyonya'yı Lidya Krallığı'nın egemenliği altına aldı. Lidya Krallığı'nın Persler tarafından yıkılması ile Perslerin egemenliğini kabul ettiler.

Akdeniz limanlarına mal taşıyarak hayatlarını kazanan İyonlar denizci insanlardı. MÖ. VIII.-VII. ve VI. yüzyıllarda en parlak devrini yaşayan İyon uygarlığı, V. yüzyılda Atina uygarlığının doğmasında önemli rol oynamıştır. . İyonya'da filozoflar, kendi aralarında bir İyon felsefesi oluşturmuşlardı.

Bu filozofların başında Thales gelir. Thales doğada en üstün kuvvetin su olduğuna inanmıştır. Thales'ten sonra Anaksimander ile Anaksimenes de her şeyin belirli bir kudrete bağlı olduğunu söylemişler. İnanmışlar, Anaksimenes ise en üstün kuvvetin hava olduğunu savunmuştur.

İyonya MÖ. 546 yılında Ahameniş İmparatorluğu egemenliğine girdi. MÖ. 502-496 yıllarındaki İyonya İsyanı'nın yenilgisinden sonra yıkıma uğrayarak önemini ve gücünü kaybetti. MÖ. 133'ten sonra Efes ve Milet, Roma İmparatorluğu'nun "Asia" eyaletinin önemli kentleri olarak yeniden kalkındılarsa da, MÖ. 6. yüzyıldaki kültürel ve siyasi önemlerine tekrar kavuşamadılar.

Eski Yunan halkı arasında yaygın olan tanrılara ilişkin çeşitli inanç ve efsaneler ilk kez M.Ö. 9. yüzyılda İyonyalı destan şairi (muhtemelen Sakız'lı veya İzmir'li) Homeros tarafından derlenerek sistemleştirildi.

¹ www.main-board.eu/tarih.../294101-ion-kentinin-kurulusu.html

Homeros'un sistemleştirdiği mitoloji, Atina'nın egemenliği döneminde (MÖ 5. yüzyıl) tüm Helen dünyasının dinî referans kaynağı olarak benimsendi. Yunan tanrıları insanlara benzerdi.

Tanrılarla insanlar arasındaki en önemli fark da ölümlü, tanrıların ise ölümsüz olmalarıydı. İyonyalılar birden fazla tanrıya inanıyorlardı.

Grek geleneğindeki ilk anıtsal taş yapılar olan Samos'taki Hera Tapınağı, Efes'teki Artemis Tapınağı ve Didim'deki Apollon Tapınağı, M.Ö. 560 dolayında inşa edildiler. Daha sonra yeniden inşa edilerek erken döneme ait izlerini kaybeden bu üç yapı, Batı mimarisinin başlangıç noktası olarak kabul edilir.

Fenike Alfabeti'nden uyarlanan çeşitli Yunan Alfabetleri MÖ. 9. yüzyıldan itibaren yaygınlık kazandı. Bunlar arasında soldan sağa yazılan İyon Alfabeti zamanla diğerlerini tasfiye ederek tüm Helenler tarafından benimsendi. Hâlen Yunan Alfabeti olarak bilinen alfabe, İyon Alfabetidir. Latin ve Kiril (Slav) alfabetleri Yunan alfabetinden türemiştir.

1.1.2. İyonya'da Ölüm ve Cenaze Kavramı

İyon cenaze töreni olan kedeia, uygulamanın en küçük detaylarının düzenlenmesi için öncelikli kuralları olan üç hareketten oluşan bir dramaydı. Bu üç hareket; gövdenin yatırılması(prothesis), gömü yerine taşınması(ekphora) ve son olarak da kremasyon ve inhumasyon kalıntılarının yerleştirilmesi.

Önceleri cenaze için uygulanan ayinler çok görkemli ve şatafatlıydı fakat M.Ö 6. Yüzyılın başında Atina'da Solon tarafından konulan kanunlarla buna bir düzenleme getirilmiştir. Bunların esas amacı, birinin ölü akrabasının gömülmesiyle bağlantılı olarak uygulanmış tüm gösteri biçimlerinde bir maksimum sınır oluşturmak için düzenlenmiştir. Bunların çıkarmak istediği sonuç, uygun olarak politik ya da propagandacı bir etki için böyle bir olayın sömürülmesi çabalarına da engel oluşturmuştur.

Örneğin, Solon'un masraflarla ilgili kanunları mezar yanında boğa kurbanını yasaklamış; fakat diğer hayvan tipleri, koyun, kuzu, oğlak, kuş ve keklük gibi türler yaygın bir özellik göstermiştir. Boğalara istisna koşullarda izin verilmiştir. İzin verildiği durumda hayvan, kanının toprağa gitmesi ve ölülerin ruhlarını yatıştırması amacıyla bir çukurda (eschara) öldürülmüştür.

Bu sunular ölü yemeğinin bir kısmını oluşturmuş ve yemek de ateşte yakılan kurban şeklinden yapılmıştır. Ölüye sunu içinde diğer yaşam süresince kullanılmış lirler, kurdeleler, çelenkler ve giysiler gibi çeşitli eşyalar da yer almıştır. Sunularla bağlantılı olarak mezarın üzerine yada lahtin içine önemli bir yenileşme olgusu da gözlenmiştir. Ölüyü toprağa gömme merasiminden sonra meyve, tahıl ve çiçek sunuları yapılmasıyla, toprağın, her şeyin anası ve iyileştiricisi olması dolayısıyla yaşam hediyesini geri ödeyeceğine, böylelikle de doğurganlığın ilerlediğine inanılmıştır.

Yine Solon kanunlarına göre, kortejin başında erkekler yer alıyordu kadınların da onları takip etmesi kanunlaştırılmıştı. Kendisi kadınların ekphora'da da prothesis'de refakat edişinde olduğu gibi benzer sınırlamalar getirmiştir. Bununla birlikte, Solon, sayıları onla sınırlanmış olması muhtemelse de, flütçülerin yasaklanmasına dair bir kural belirtmemiştir. Cenazeler mezarlara at ya da katırlar tarafından götürülen cenaze arabalarında ya da daha sık olarak klimakophorio (merdiven taşıyanlar), nekrophorio (ölü taşıyanlar) ve taphei (gömücüler ya da mezar kazıcılar) olarak bilinen kefenciler tarafından taşınmıştır. Aslında kefenciler ölünün ailesinden üyeler de olabiliyordu fakat sonraki dönemlerde bu işler için insanlar tutulurdu. Bazen epheboi (gençler) de bu iş için özel olarak seçilirdi.

Ölünün gömüde alışlagelen ayinleri alması esas tutulmuş olup, bunları uygun kişilerden alması da aynı derecede önemli görülmüştür. Sorumluluk doğrudan ailesine ait olmuş ve normal koşullarda ölünün akraba olmayan bir kişi tarafından gömülmesi de uygunsuz bir davranış olarak görülmüştür. Bununla birlikte eğer ölünün bir ailesi yoksa, ya da ailesi bunun masrafını karşılayamazsa, sorumluluk yakın bir arkadaşına ya da yüksek görevlilere düşerdi. Bir oğulun ailesini özellikle de babasını uygun bir şekilde gömmesi de özel görevlerden biri gibi görülmüştür.

Gömülmemiş ceset tanrıların gözünde bir suçken diğer tanrıların görevini de aksatır. Gömülmemiş bir ceset bulan birinin en azından onun üzerine bir avuç kum atması beklenir. Eğer bir general, savaşta ölmüş birinin gömülmesini ihmal etmişse ölüm cezasıyla suçlanmıştır. Ölünün gömülmesi Yunanlı ya da başka medeniyetten

olsun düşmanlar tarafından da geri çevrilmemiş bir olaydır. Bu amaç için gereken ateşkesin galip gelen tarafından geri çevrilmesi savaş kanunlarının ihlali anlamını taşımıştır. Eğer ele geçirilen ülke bu gömüyü gerçekleştiremiyorsa, sorumluluk galiplere verilmiştir. Kanunlara göre, çocukların, babalarının yaşamı süresince kendilerine bağlanan tüm yükümlülüklerden muaf kaldığı belli koşullar vardır. Fakat ölümlerinden sonra onların gömülmesi yükümlülüğünden hiç muaf tutulmamışlardır.

Yabancı ülkede ölmüş kişilerin külleri ülkesine getirilip bir mezara gömülmüştür. Cesedin denizde kaybolması ya da bir şekilde ülkesine getirilememesi durumunda ise onun anısına kenotaphion yani boş bir mezar ayrılmıştır.

1.2.İyonya ve Şehir Devletlerinde Mezar ve Gömü Türleri

İyonya bölgesinde bugüne dek ahşap bir lahit ele geçmemiştir. Ancak, Bergama yakınlarındaki Elaia'da açığa çıkan ve Hellenistik Dönem'e ait olan ahşap bir lahit, Batı Anadolu'da bazı merkezlerde ahşap lahitlerin kullanılmış olduğunu göstermektedir.

Klazomenai'de M.Ö 7. Yüzyıldan itibaren yerleşme içerisine gömüye izin verilmemiştir. Yetişkinler ve çocuklar için kullanılmış çok sayıda pithos gömü açığa çıkmıştır. Bebeklerin amphora ya da mutfak kabı içerisine gömülmesi mevcuttur. Klazomenaide Tümülüslerde rastlanılmıştır. Pişmiş toprak lahitleriyle ünlü olan Klazomenai'de taş lahitlere nadiren rastlanılmaktadır. M.Ö 630'dan itibaren hem yetişkinler hem de çocuklar için lahitler üretilmiştir. Klazomenai'de özenli bir şekilde bezenmiş olan lahidin kendisi de bir mezar hediyesi olarak kabul edilmiştir.

Samos (Sisam)'ta taş lahitler sıklıkla kullanılmıştır. Birkaç kremasyon dışında mezar hediyeleri ve adaklar mezarın olduğu alanda değil ortak yakma alanında yakılmış ve daha sonra mezara getirilmiştir. Samos'ta M.Ö 7. Yüzyıldan itibaren yerleşme içerisinde gömüye izin verilmemiştir. Ancak çocuk ve bebekler belli bir döneme kadar yerleşme içerisine gömülmüştür. Minyatür vazolar mezar hediyesi olarak kullanılmıştır.

Smyrna (İzmir)'da belli bir döneme kadar çocuklar ve bebekler yerleşim alanı içerisine (intramural) gömülmüştür. M.Ö. 7. Yüzyılın ikinci çeyreği başından itibaren çocuklar da yerleşim alanının dışına (extramural) gömülmüşlerdir. Tümülüs kullanımı mevcuttur. Smyrna'da Yamanlar nekropolis alanında Tantalos tümülüsünün de dahil olduğu çok sayıda mezar ve Tümülüs açığa çıkartılmıştır. Mezarlar küçük, basit ve bezemesiz taş stellerle işaretlenmiştir.

Teos'da pişmiş toprak lahitler sıkça kullanılmıştır ve Tümülüs kullanımı mevcuttur.

Ephesos (Efes)'da taş lahitler ve pişmiş toprak lahitler (larnaks) sıklıkla kullanılmıştır. M.Ö. 6. Yüzyılda nekropoliste hediyeler lahidin kapağı üzerine bırakılmıştır.

Khios (Sakız)'da taş lahitler ve pişmiş toprak lahitler (larnaks) sıklıkla kullanılmıştır.

Miletos (Milet) 'da taş lahitler sıklıkla kullanılmıştır.

1.2.1.Mezar Tipleri

Antik Dönem Yunan Dünyası'nda kremasyon (yakarak gömme) ve inhumasyon (vücudun bütünlüğünün korunması) olmak üzere iki gömü biçimi kullanılmıştır. Kremasyon "ateş vasıtasıyla cesedi et ve kaslardan arındırma yöntemi" olarak tanımlanabilir. Antik Dönem inancında et ve kasların, ruhu yaşayanların dünyasına bağladığına ve hayaletlerin arasına girmesine engel olduğuna inanılırdı.

Bunların dışında sandık mezar, lahit mezar, Tümülüs, pithos gömü ve mezarlar da mevcuttu.

1.2.2.Kremasyon Mezar- Gömü

Amaç cesedin yakılmasıdır. Ceset ya odun üzerine konularak yada tezekle yakılmış ve en yüksek ortalama 1000 dereceye ulaşabilmiştir. Kremasyonda odunun cinsi ve havanın durumu gibi etkenler önemlidir. Bu işlem 7-10 saat arasında yapılabilir. Kemik çok yüksek ısıda erimeye başladığından genelde kafatası kemiği, uzun kemikler, dişler, göğüs kafesine ait kemikler hiç bozulmadan kalabiliyordu. Yanmış kemiğin yanmamış kemikten daha iyi korunduğu kazılarda ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni ateşin konserve (koruyucu) görevi görmesidir. Yakılan ceset gömüldüğü yere göre de renk değiştirmektedir. Örneğin, toprakta arsenik fazlaysa siyah, tahta parçalarıyla gömüldüyse gri-kahverengi renkte olurdu. Yani kemiğe asıl rengi veren olay yanma derecesidir.

200-250° C 'de kemikler sarımtırak beyaz yada fil dişi, 300-400° C 'de kahverengi ve koyu kahverengi siyah, 550° C 'de gri veya gri-mavi, 650-70° C 'de süt beyaz ve tebeşir rengi, 800-950° C 'de mat beyaz renge döner, 1000-1600° C 'de kemikler erimeye başlar.

Eski çağlarda, ölülerin yakılması, yakılma işleminde özel törenler düzenlenmesi yaygın bir gelenektir. İlyada Destanı'nda Hektor'un ölümünün ardından kadınlar ağıtlar yakmış ve Hektor'un ölüsünün yakılması için şehre dokuz gün odun taşıdıklarından bahsedilir.

Günümüzden bir Kremasyon Uygulaması

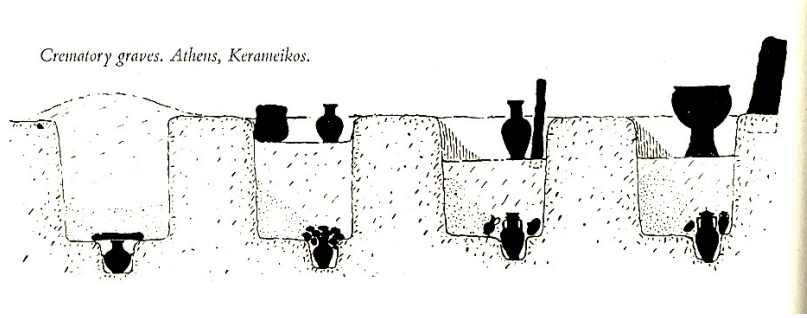

Resim 2: Kremasyon (Ölü Yakma) fırını örneği.

Resim 3: Bir kremasyon fırınının yanma anı.

iyonya ve Atina'da, yakılan cesetten arta kalan kemik ve kül artıklarının içine konulduğu metal yada pişmiş topraktan vazolara *urne* adı verilirdi. Genelde kapaklıdırlar ve bazılarının omuzu üzerinde, ruhun selametine kavusmasını sağladığına inanılan delikler açılmıştır.

Resim 4: İyonya ve Atina'da Kremasyon Mezarları.

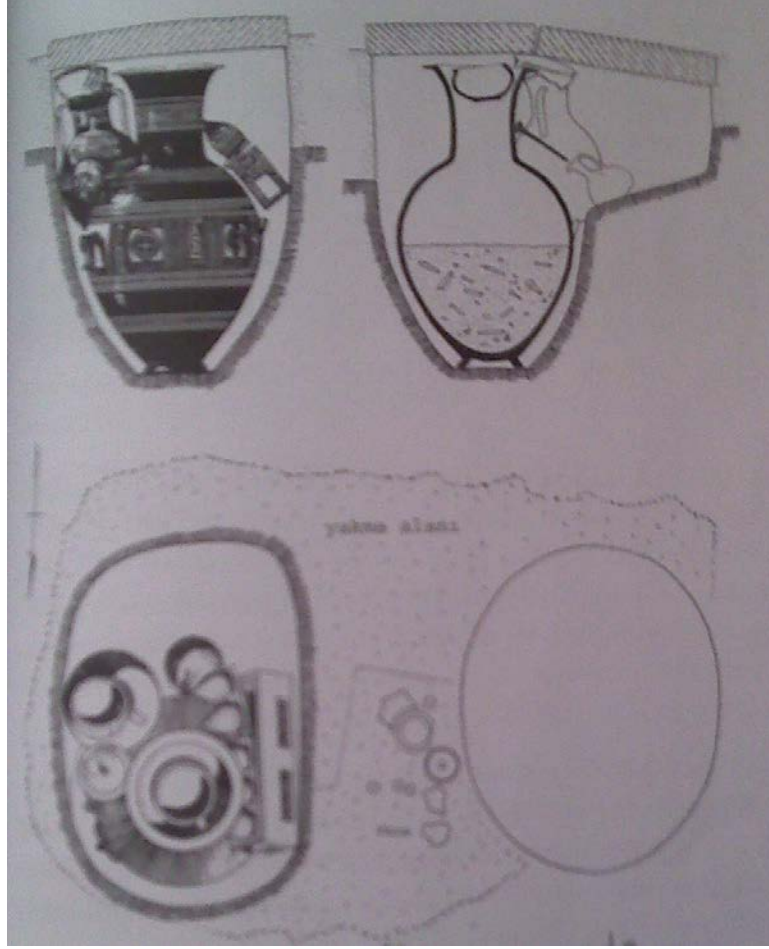
Urneler açılan çukura gömülür ve üst kısmına metal yada pişmiş topraktan vazolar yerleştirilerek mezarın kaybolması engellenirdi.

Arkaik dönemde dördüncü ve beşinci kademe kremasyon uygulanmıştır (650-950 derece arası). Genelde kemiklerin soğuması beklenmez, kum, yağ, su, şarap ile soğutulur, su kemiklerin parçalanmasına sebep olur.

Kremasyon, et ve kasları hızlıca yok etmek, dolayısıyla da ruhu serbest bırakmak için uygulanan bir yöntemdir. Bazı araştırmacılar, "kremasyon geleneğini yakılan beden ruhuna duyulan saygının göstergesi ve kahramanlara layık bir ölü gömme biçimi" olarak tanımlamaktadır.

Ancak, birçok merkezde açığa çıkan nekropolis alanlarından elde edilen veriler, her yerleşmede çağdaş olarak kremasyon ve inhumasyon gömü geleneğinin hem kadınlar hem de erkekler için tercih edilmiş olabileceğini ortaya koymaktadır. Gömü geleneklerinin zaman içinde değişmesi dışında, ailenin sosyal ve ekonomik düzeyi, mezar tipinin seçiminde etkili olmuştur. Bununla birlikte, Yunan Dünyası'nda yetişkinler ve çocuklar için farklı mezar tipleri kullanılmış olduğunu belirtmek gerekir. Çocuk ve bebekler tüm dönemler boyunca yalnızca inhumasyon yöntemiyle gömülmüşlerdir.

"Kremasyon gömü biçimi farklı şekillerde uygulanmıştır. Yakma işlemi genellikle daire ya da dikdörtgen biçimli bir çukur içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bazı nekropolislerde, gömü alanının yakınında ortak bir yakma alanı bulunur. Burada yakılan cesede ait küller ve kemikler toplanarak urne içerisine konmuştur. Diğer bir uygulamada ise kremasyon mezar, cesedin yakıldığı yerde oluşturulur. Bu durumda cesede ait küller ve kemikler toplanarak urneye yerleştirilmiş veya kremasyonun üzeri küçük bir tümsek halinde örtülerek kemikler ve küller, yakılan mezar hediyeleri ile birlikte, yakma alanında bırakılmıştır.

Resim 5: Atina Agorası, Geometrik Dönem Kremasyon Mezarı.

Çeşitli nekropolis alanlarında karşımıza çıkan kremasyonlar kare veya dikdörtgen biçimli bir çukur şeklindedir. Bu çukurların içerisinde urnenin yerleştirilmesi için küçük bir oyuk yer alır.. Urnenin ağzı, bir vazo, taş levha veya büyük bir seramik parçası ile kapatılmıştır. Yakma çukurunun içerisinde cesede ait kül, yanık kemikler ve mezar hediyelerinin yanmış parçaları ele geçmiştir. Bu atılar urnenin yanında bir küçük tümsek oluşturacak şekilde toplanmış ve çukurun kendisi toprakla doldurulmuştur.

8. yüzyılın sonundan itibaren kremasyon mezarlarında yakma işlemi genellikle mezarın yer alacağı noktada gerçekleştirilmiş ve kremasyon alanının üzeri toprak yığılarak örtülmüştür. Bu tümseklerin yanında mezar hediyelerinin bırakılması için özel alanlar yer alır. Ancak, Protogeometrik Dönem'den itibaren kullanılmış olan kremasyon biçiminin, nadiren de olsa devam ettiğini belirtmek gerekir. Benzer bir kremasyon uygulaması, Geometrik Dönem'de Lefkandi'de de karşımıza çıkmaktadır. Kremasyon genellikle mezarın yer alacağı yerde açılan çukurun içerisinde gerçekleştirilmiş ve mezar hediyeleri ile kemikler toplanmadan ateş söndürülerek, üzeri toprakla örtülmüştür. Bununla birlikte, sayıları Attika'ya oranla az da olsa, kemiklerin toplanıp urneye konduğu bazı örnekler de mevcuttur. Korinth'de ise Geometrik Dönem'den itibaren yaygın gömü biçimi inhumasyondur ve az sayıda urne ele geçirilmiştir. Bu gömülerde yakma çukuruna rastlanmamıştır.

İonia Bölgesi'nde kremasyon mezarlar Klazomenai'de temsil edilmekteydi. Klezomenai kremasyonları, yaklaşık 6 metrekareye ulaşan, 20 ya da 30 cm derinliğinde, oval yada daire formu bir çukur içerisinde, cesede ait kül, yanık kemik ve mezar hediyeleri karışık olarak bir arada ele geçirilmiştir.

Yakma işlemi tamamlandıktan sonra ateş küçük bir tümsek oluşturacak şekilde kum, çakıl taşı ve küçük taşlarla söndürülmüştür. Samos güney nekropolisinde ele geçen iki kremasyon, fazla derin olmayan bir çukur biçimindedir ve kemikler ile vazo parçaları karışık olarak birlikte ele geçmiştir. İalysos ve Kamiros nekropolislerinde de ölü, mezarın yer alacağı noktada yakılırdı. Bu yakma yerleri, kenarları hafifçe çukurlaştırılmış, dikdörtgen formu çukurlardır. Benzer uygulama Vroulia'da, 600 dolaylarına ait kremasyonlarda da karşımıza çıkmaktadır.

Batı Anadolu'da açığa çıkan diğer nekropolislerde belirlenen kremasyon mezarlar, farklı uygulamaların olduğunu göstermektedir. Pitane'de kremasyonlar, mezarların yer alacağı yerde gerçekleştirilir, sunular ceset ile birlikte yakılır, ardından kemikler ve vazo parçaları toplanıp urneye konulurdu. Antandros ve Gryneion nekropolislerinde de Arkaik Dönem'e ait kremasyonlarda, kemik ve küllerin toplanıp urne içerisine konması geleneği söz konusudur. Assos'ta ise kremasyonlar için ortak bir yakma alanı vardır ve kremasyon işlemi sona erdiğinde kemikler bir urne içerisinde toplanmıştır".²

1.2.3.İnhumasyon Mezar-Gömü

Vücudun bütünlüğünün korunduğu inhumasyon mezarlarda ceset ya bir muhafaza içerisine yerleştirilmiş ya da toprağa direkt olarak gömülmüştür. İnsanlık tarihinde en eski gömü biçimi olan inhumasyon mezarlar, Eski Yunan Dünyası'nda farklı dönemler boyunca, farklı merkezlerde ve çeşitli biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.

Arkaik ve Klasik Dönemlerde inhumasyon ve kremasyon geleneği bir arada kullanılmıştır.

Muhafaza içerisinde yapılan inhumasyon gömüler pişmiş toprak, taş veya ahşap lahitler dışında, pithos, amphora veya herhangi bir geniş vazo içerisinde karşımıza çıkar. Bazı durumlarda inhumasyonlar, sandık biçiminde mezarların içerisine gömülmüştür. Direkt toprağa gömü şeklinde uygulanmış olan inhumasyon mezarlarda ise, gömünün üzeri çeşitli biçimlerde örtülmüştür.³ Vücut hangi şekillerde konulursa konsun cesette tahribe rastlanmamıştır. Anadolu'da genellikle gömüler yerleşim içine ya da yerleşim dışına genellikle hoker(anne karnındaki cenin pozisyonunda) tarzında gömülmüşlerdir.

İnhumasyon mezar ayrıca basit inhumasyon mezar olarak ayrı bir tür de oluşturmuştur. Doğrudan toprağa gömü biçimi olarak uygulanan bu tip inhumasyonlara erken dönemlerden itibaren rastlanmaktadır. Attika'da Erken Arkaik

² Bilge HÜRMEZLÜ, **Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri**, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2008, s.s. 9-14

Dönem'den itibaren görülen basit inhumasyon mezarlar, kum veya ana kayaya açılan çukurlara yerleştirilmiştir. Üzerleri genellikle basitçe toprak veya kumla örtülüdür.

Bu tip mezarların kullanımı Klasik Dönem boyunca da devam etmiştir. Ancak Klasik Dönem'e ait Attika örneklerinde, bazı durumlarda çukurların duvarları stucco veya ince kille sıvanmıştır.

Basit toprağa gömü şeklindeki inhumasyonlara, İonia nekropolislerinde de rastlanmaktadır. Bu geleneğin Klazomenai nekropolislerinde Arkaik Dönem'den itibaren, Hellenistik Dönem'e dek kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ephesos ve Samos'ta belirlenmiş olan örnekler ise Klasik Dönem'e aittir. Bu tip gömülerde nadiren ve oldukça basit mezar hediyelerinin kullanılmış olması, ekonomik nedenlerle tercih edilmiş bir mezar tipi olduğunu göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. LAHİT MEZARLAR

“Ölüm, yeni bir hayata başlangıç olarak kabul edilirdi ve mumyalama yöntemi bu inanişin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu mumyalar taştan yapılmış lahitlerin içine konulmaktaydı. İnanışlarla ilişkili olan bu uygulama, daha sonra başka medeniyetleri de etkilemiştir. Bu gelenekten etkilenen bölgelerden biri de İonia'dır. Bu bölgede özellikle Klazomenai antik kenti, Mısır'la kurduğu ilişkiler sonucu lahit geleneğinden etkilenmiş ve bunu en iyi tanıdıkları yöreye özgü seramik geleneğiyle harmanlamışlardır”.⁴

Inhumasyon mezarların ahşap, pişmiş toprak veya taştan imal edilmiş lahitler içerisine yapılması Mısır, Girit ve Mezopotamya kültürlerinde de karşımıza çıkan oldukça eski bir gelenektir. Minos ve Myken larnaklarının (pişmiş toprak lahit) ardından Yunan Dünyası'nda bugüne dek belirlenmiş olan en erken tarihli lahitler, Korinth nekropolisinde açığa çıkmıştır. Korinth'te 7. Yüzyılın başından itibaren üretilmiş olan taş lahitlerin 5. Yüzyılın sonuna dek kullanılmış oldukları belirlenmiştir. Taş lahitler, Korinth'te olduğu gibi genellikle yerel taşlar kullanılarak imal edilmiş ve lahitler taşın levha veya çatı biçiminde işlenmiş olduğu kapaklarla örtülmüştür.

Sıklıkla karşılaşılan diğer bir lahit grubu pişmiş topraktan üretilmiştir. Oldukça özenli bir biçimde bezenmiş olan bu lahitler Klazomenai, Teos, Ephesos ve Smyrna'da ele geçirilmiştir. Klazomenai ürünü olarak kabul edilen ve” Klazomenai lahitleri” olarak adlandırılan bu grup, İonia dışında Rhodos, Abdera gibi diğer merkezlerde de karşımıza çıkmaktadır. Klazomenai nekropolislerinde ele geçen erken örnekler, Klazomenai lahitlerinin 630 dolaylarında, hem yetişkinler hem de

⁴ <http://tarikkartal.com/restorasyon1.html>

çocuklar için üretilmeye başlandığını ortaya koymaktadır. Klazomenai'de lahit kullanma geleneği yetişkinler ve çocuklar için 6. Yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.

Klazomenai ve Smyrna nekropolislerinde lahitler genellikle tek parçadan oluşan, kireçtaşından bir levha ile örtülmekteydi. Taş kapağın üzerine ise, lahidin yerini işaretlemek için, marn ya da kumdan bir tümsek oluşturulurdu. Bazı Klazomenai lahiti ise pişmiş topraktan üretilmiş ve çatı biçiminde tasarlanmış kapaklara sahiptir. Attika'da ise basit ve tekne biçiminde pişmiş toprak lahitler, Arkaik Dönem'in sonundan itibaren genellikle çocuklar için kullanılmıştı.

"Ahşap lahitler, Antik Dönem'de uzun bir zaman dilimi boyunca ve geniş bir coğrafyada, inhumasyonların muhafazası olarak kullanılmıştır. Eski Yunan Dünyası'nda bu örnekler ilk olarak Kerameikos nekropolisinde ele geçen Arkaik ve Klasik Dönem'lere ait lahitlerle karşımıza çıkmaktadır. İonia Bölgesi'nde ise bugüne dek ahşap bir lahit ele geçmemiştir. Ancak, Bergama yakınlarındaki Elaia'da açığa çıkan ve Hellenistik Dönem'e ait olan ahşap bir lahit, Batı Anadolu'da bazı merkezlerde ahşap lahitlerin kullanılmış olduğunu göstermektedir".⁵

2.1. Klazomenai Pişmiş Toprak Lahitlerinin Üretim Ve Bezeme Teknikleri

Klazomenai lahiti. M.ö. 7. Yüzyıldan 5. Yüzyılın son dörtlüğüne kadar yoğun bir şekilde üretilmiştir. Pişmiş topraktan yapılmış olan lahitler, dikdörtgen bir kutu şeklindedir. Form açısından "Normal tip" ve "Özenli tip" olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Lahitlerin pervazları üzerinde rezerve teknikte ve siyah figür tekniğinde yapılmış çeşitli bezemeler ve figürlü kompozisyonlar bulunmaktadır. Lahit üretim sırasında önce kaba kilden şekillendirilir, sonra ince bir kil tabakası ile kaplanarak pürüzsüz bir yüzey elde edilir. Son aşama olarak beyaz bir astar ile kaplandıktan sonra, tasarlanan figürler çizilirdi. Fırınlamaya hazır hale gelmiş olan lahit, olasılıkla üretildiği yerde basit, seyyar bir fırında pişirilirdi.

Klazomenai antik kenti Urla-Çeşme yarım adasının güney kıyısında, İzmir körfezinin ortalarında yer almaktadır. Kuzey İonia'da önemli bir seramik üretim merkezi olan kent, aynı zamanda pişmiş topraktan yapılmış figür bezemeli lahiti ile de ünlüdür. M.ö. 7. Yüzyıldan 5. Yüzyılın son dörtlüğüne kadar üretilen Klazomenai lahiti form bakımından "Normal tip" ve "Özenli tip" olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

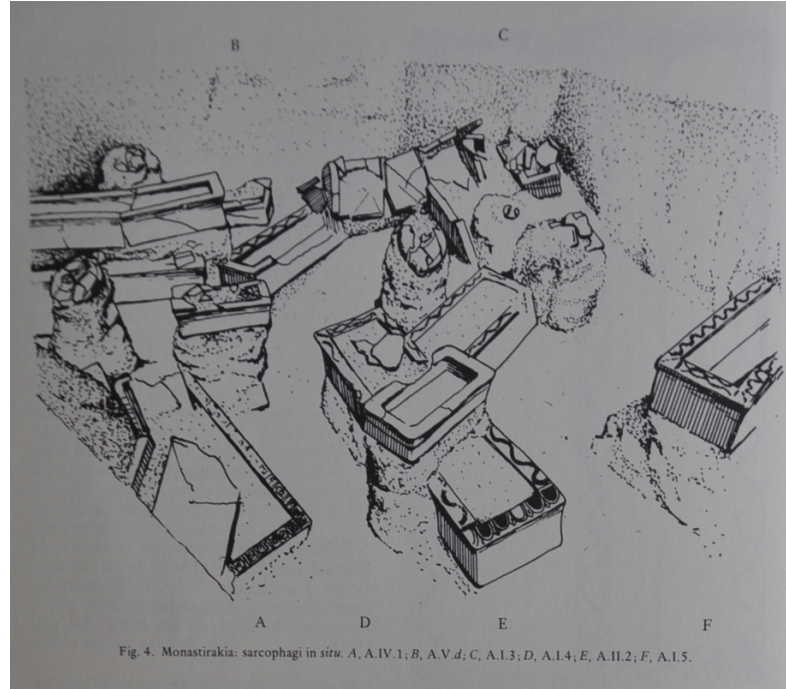
⁵ Sinem ŞENTÜRK, "İyonya Arkaik Dönem Ölü Gömme Gelenekleri." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011. S.s. 40-53

Normal tipteki lahitler, Özenli tipe göre oldukça fazla üretilmiştir. Bu tip, dikdörtgen kutu formundadır ve pervaz üstleri bezelidir. Lahdin formu, bezeme alanlarının sayısını ve niteliğini belirtmektedir. Form basit ise bezeme alanları az ve bezemeler de basit olmakta, form geliştikçe bezeme alanlarının sayısı ve işçiliğinin kalitesi de artmaktadır. Özenli tip olarak sınıflandırılan grubun ise, sadece pervaz üstü değil aynı zamanda iç ve dış duvarları da bezemelidir.

Normal tipteki lahitler, dört gruba ayrılır. Kısa kenarları ile uzun kenarlarının pervaz genişliği yaklaşık aynı olan en basit formdaki lahitler, Form 1 olarak sınıflandırılmış ve “Monastirakia Grubu” olarak adlandırılmıştır.

2.1.1. Monastirakia Grubu Lahitleri

Klazomenai kentinin kuzey batısında yer alan Monastirakia Nekropolisi 1921 – 1922 yıllarında Yunanlı Arkeolog Oikomos tarafından kazılmıştır. Adını eski bir manastır kalıntısından alan bu nekropolisinden basit motifler ile bezeli aynı tipte çok sayıda lahit gün ışığına çıkarılmıştır. Bu tip lahitlerin yoğun olarak ele geçtikleri ilk merkez olmasından dolayı Monastirakia sınıfı adı verilmiştir.

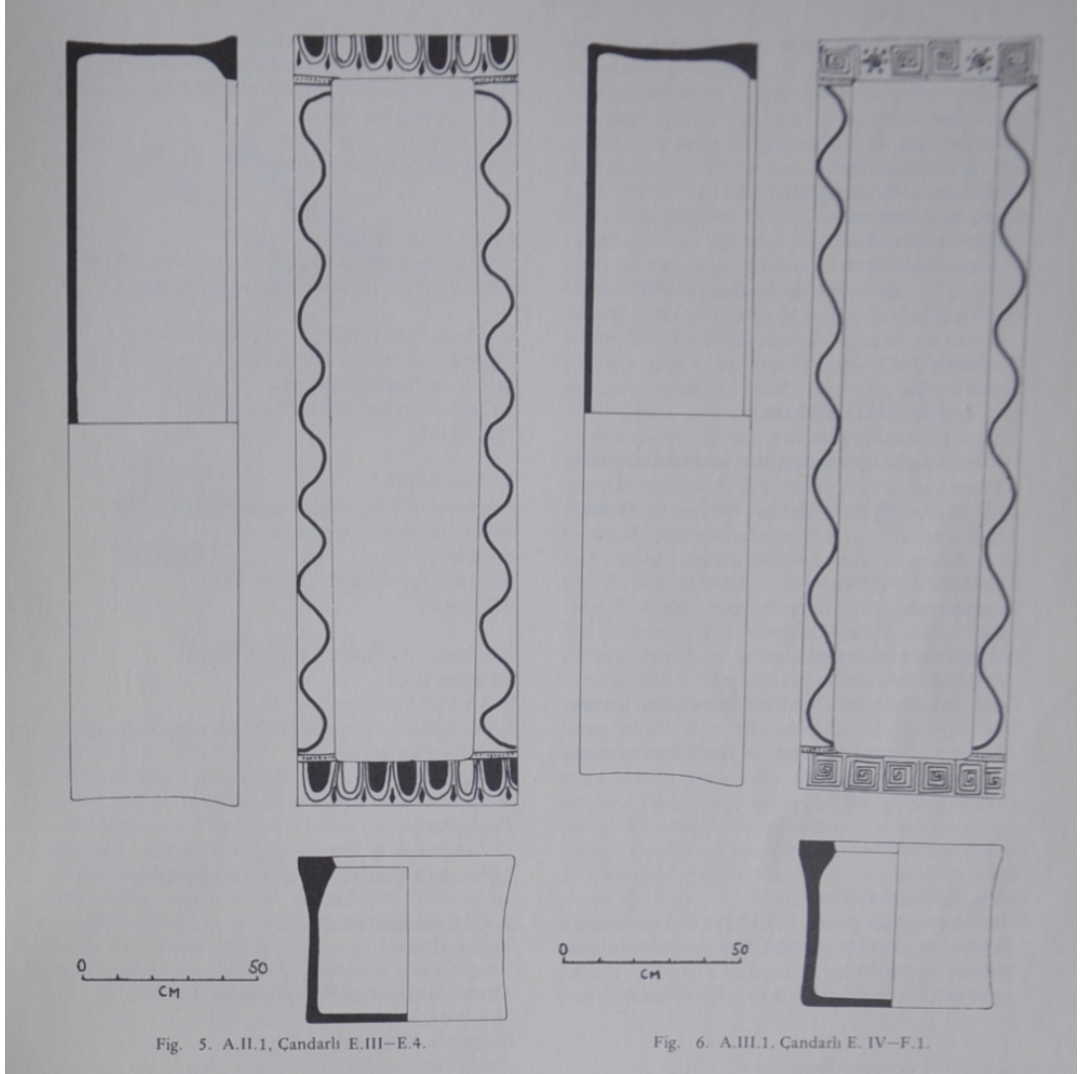

Resim 6 : Monastirakia Nekropolisi ve Lahitleri. (R.M. COOK – C.S.)

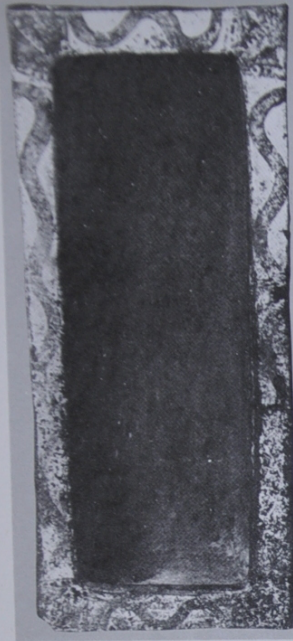
Monastirakia Lahit Örnekleri

Monastirakia Lahitleri, bezeme ve form özelliklerine göre 4 grupta incelenir.

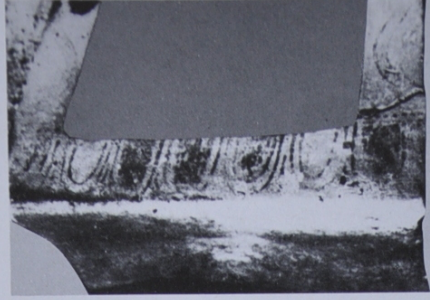
Söz konusu lahitler dikdörtgen formlu olup. İç köşe çıkıntıları yoktur ve pervaz genişliği 8-9 cm.yi geçmez. Çocuklar için üretilmiş olan lahitler yaklaşık 60cm., yetişkinler için olanlar ise 190-195 cm. uzunluğundadır. Kısa kenarlar ile uzun kenarlar aynı tipte bezenmiştir ve ayrıca lahdin en önemli kısmı olan başucu vurgulanmamıştır. Bu formdaki lahitlerin pervazlarında genellikle dalgalı çizgi, meander ve ion kymationu gibi basit bezemler kullanılmıştır.

Resim 7 : Monastirakia Lahitlerinin şekilleri. (R.M. COOK – C.S.)

1 A.I.b (Paris, Louvre CA 1025).

2 A.III.d (Leyden I.1900/1.2).

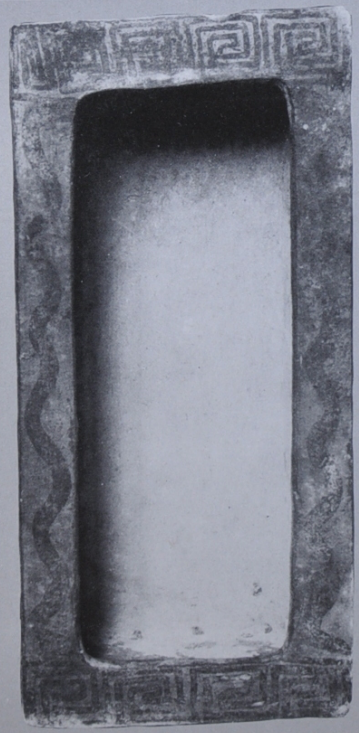
3 A.III.b (Istanbul 1691).

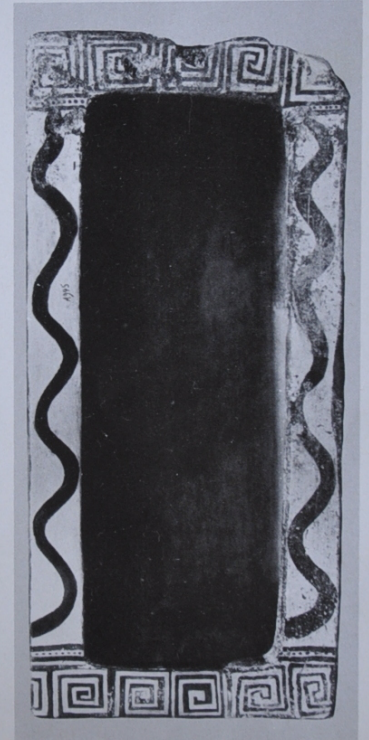
4 A.III.1 (Çandarlı E.IV–F.1).

5 A.III.a (Istanbul 1690).

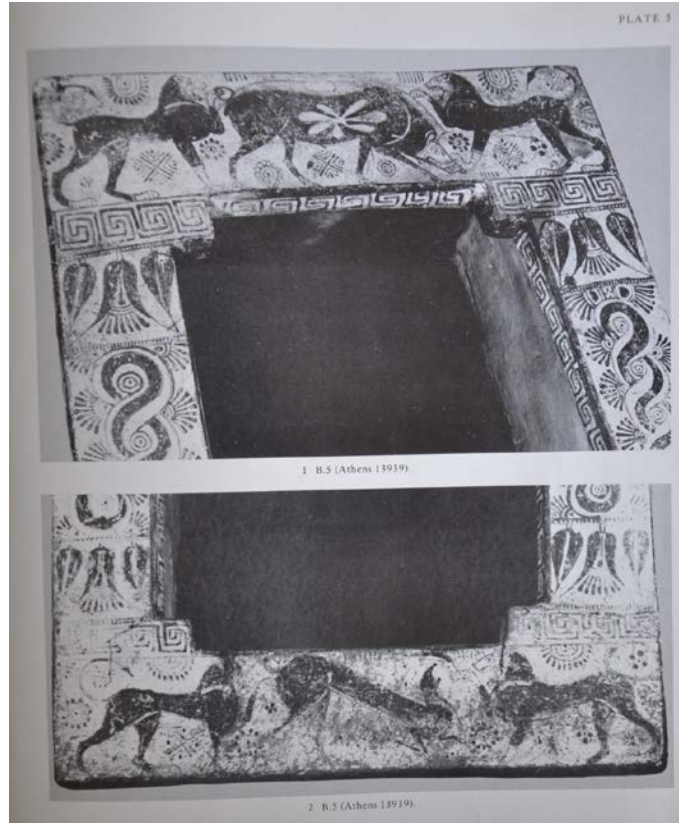
6 A.III.c (Brussels A.945).

7 A.II.1 (Çandarlı E.III–E.4).

Resim 8 : Çeşitli Monastirakia Lahit örnekleri Form 1 – Form 2. (R.M. COOK – C.S.)

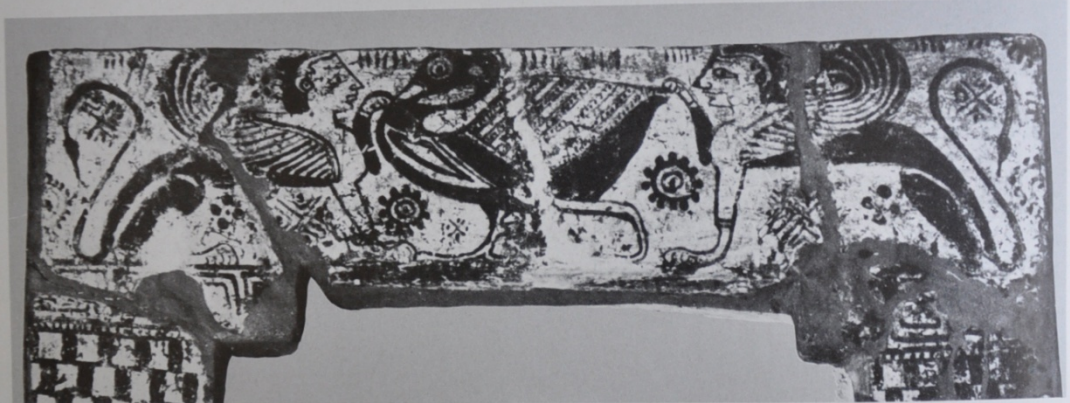
Form 2'nin kısa ve uzun kenarlarının pervaz genişliği, Form 1'de olduğu gibi eşit ölçüdedir ve benzer tipte bezemeye sahiptir. Form 1'den tek farkı, iç köşelere birer çıkıntının eklenmiş olmasıdır. Bu çıkıntıların işlevsel bir özelliği olmaması dekoratif amaçlı oldukları akla getirmektedir. Form 3'ün ayakucunun ve başucunun genişliği, yan kenarlara göre biraz daha geniştir ve iç köşe çıkıntıları vardır. Bu tipteki lahitlerin bezeme şeması diğer formlardan farklıdır. Daha geniş olan başucu ve ayakucu panelleri, figürlü kompozisyonlar ile bezenmiştir. Figürlü bezeme alanlarında, rezerve teknikte yapılmış üçlü hayvan mücadele sahneleri yer almaktadır. Genellikle, ortada otçul bir hayvan (keçi, domuz, boğa, geyik) ve ona saldıran etçil iki hayvan (aslan, panter) sahnesi kullanılmaktadır. Form 3'te iç köşe çıkıntılarında kırık meander ve bezemeli basit bantlar görülmektedir. Yan pervazların alt ve üst uçlarında birer panel oluşturulmuştur. Bezeme alanı olarak ortaya çıkan üst ve alt panellerde dama tahtası ve lotus gibi motiflerin yanı sıra, insan başı, keçi, sphinks gibi rezerve teknikte figürler çizilmiştir.

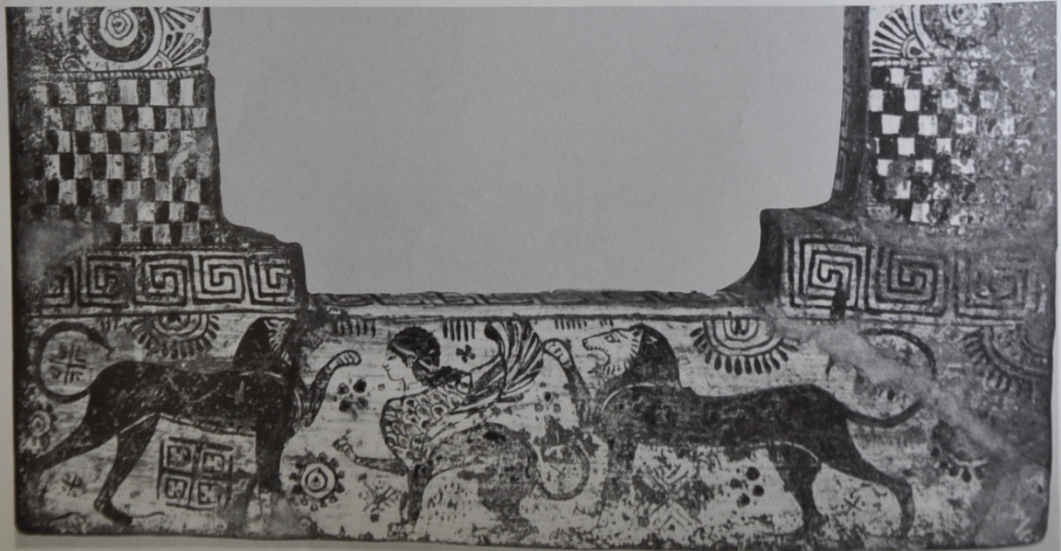
Resim 9 : Form 3. (R.M. COOK – C.S.)

1 B.4 (Brussels A.1949 – head).

2 B.3 (Madrid 20/28/1).

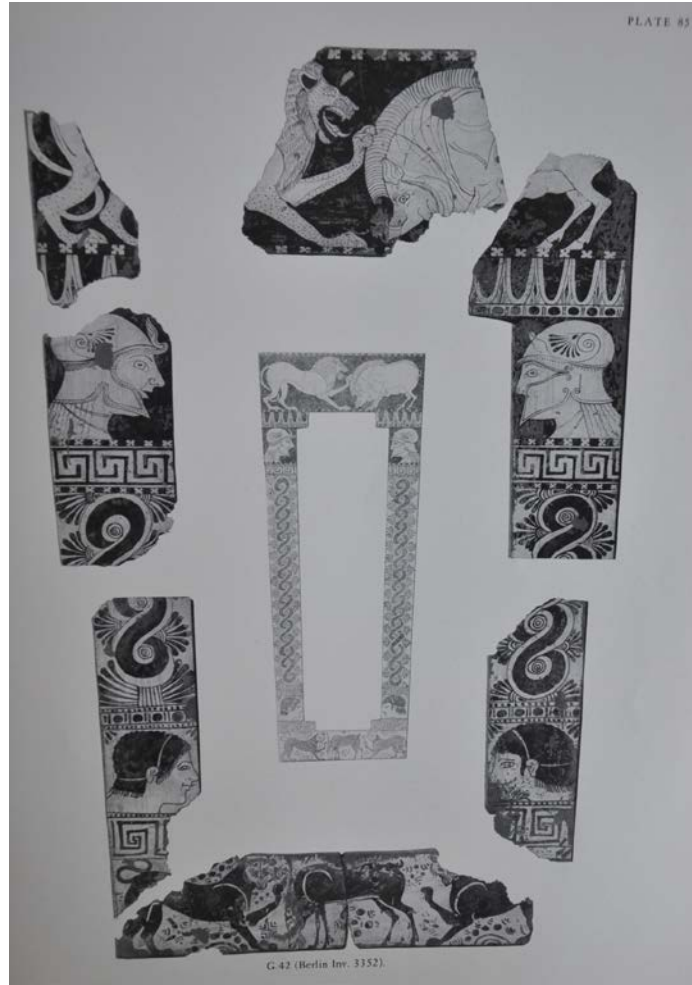

3 B.3A (Chapel Hill 77.25.1).

Resim 10 : Form 3. (R.M. COOK – C.S.)

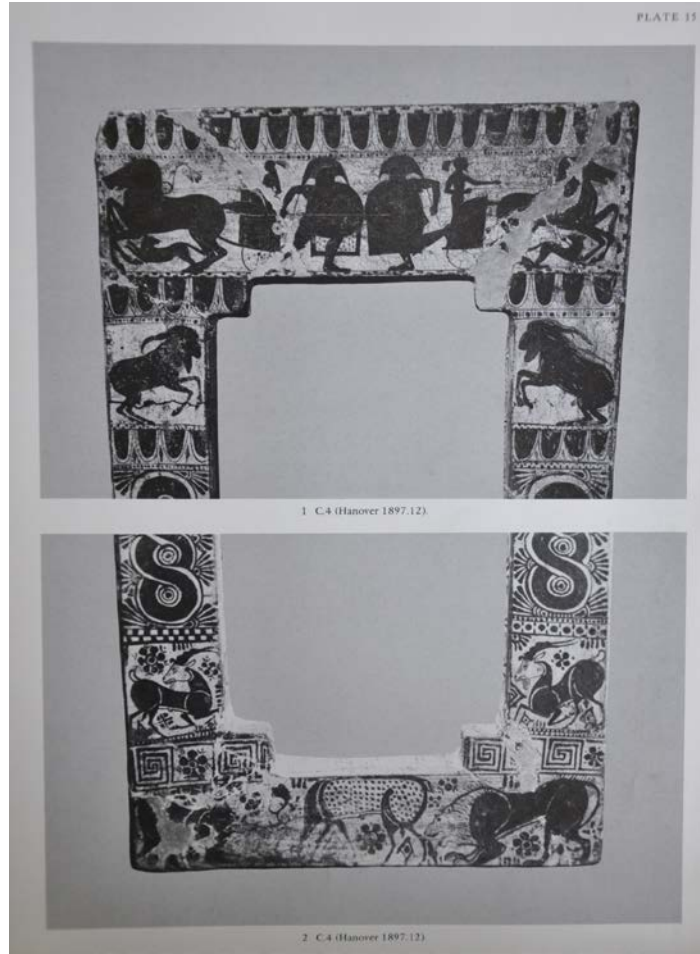
Form 4'ün başucu paneli, ayak ucu paneline göre daha geniştir. Trapezoidal formdaki bu tip lahitler, Form 3 gibi başucu ve ayakucu olmak üzere iki ana bezeme alanına sahiptir. Buna karşın, bezeme panel sayıları ve bezeme elemanlarının çeşitliliği daha fazladır.

Form 4'ün vurgulanmış olan başucundaki geniş alan üzerinde siyah figür tekniğinde yapılmış dönemin figürlü seramik sanatıyla paralel sahneler yer almaktadır. Bunun yanı sıra, kırmızı figür tekniğinde ve rezerve teknikte yapılmış kompozisyonlara azda olsa rastlanmaktadır. Başucu paneli siyah figür tekniğinde bezeli lahitlerin panel yüksekliği ve genişliği ayakucuna göre daha fazladır. Aynı zamanda lahidin baş kısmı ayak kısmına göre daha yüksektir. Bu tip lahitlerin uzunluğu 210 – 220 cm., başucunun genişliği 85 – 105 cm., ayakucunun genişliği 65 – 85 cm. dir. Rezerve teknikte bezeli lahitlerin ise uzunluğu 190 – 195 cm., başucu genişliği 60 – 70 cm., ayakucu genişliği 55 – 60 cm. dir.

Resim 11 : Form 4 Trapezoidal. (R.M. COOK – C.S.)

Form 4'ün başucu panelinde yer alan siyah figür tekniğinde bezeli kompozisyonlar bir tablo etkisi yaratmaktadır. En önemli bezeme alanı olan bu paneldeki sahnenin bir bant ile çerçeveslendiği dikkat çeker. Sade kompozisyonlarda çerçeve olarak kalın siyah bant yada bant grupları kullanılmıştır. Özenli çalışmalarda ise, ion kymationu, nokta dizileri, meander veya bitkisel bantların kullanıldığı görülmektedir. Çok daha özenli çalışmalarda ise, hayvan ve mitolojik yaratıklardan oluşan son derece süslü bir bant, başucu panelini çevrelemektedir. Panel içindeki kompozisyonlar genellikle simetrikdir. Burada ölüyü onurlandırmak üzere yapılmış çoğunlukla at yarışları ve savaş sahneleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra günlük hayata ilişkin konular ile mitolojik konulara da rastlanmaktadır. Ele geçmiş üç örnekte ise başucu paneli tek bir bezeme alanı olarak kullanılmamıştır. Burasının yatay olarak birkaç bezeme alanına bölünmüş olduğu görülmektedir.

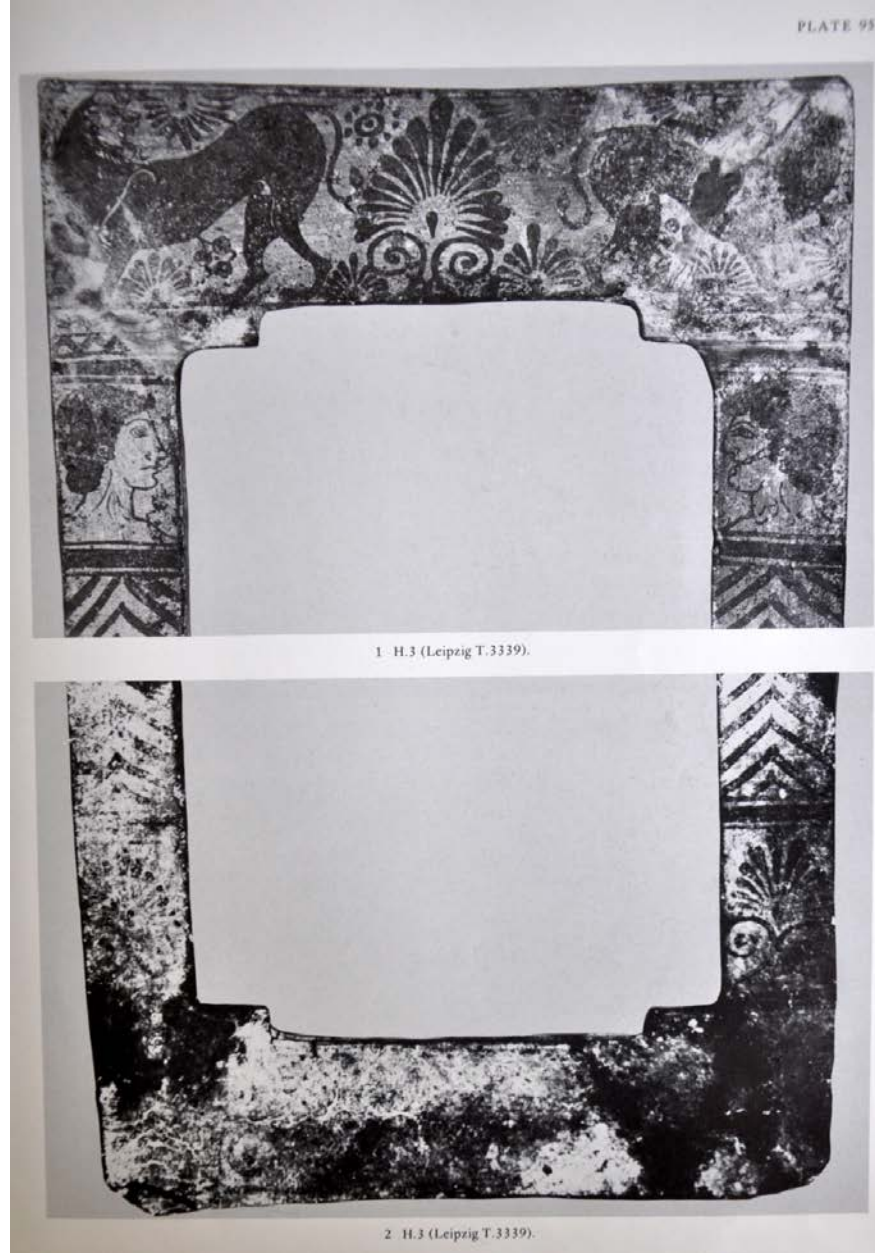
Resim 12 : Form 4 Trapezoidal. (R.M. COOK – C.S.)

Üst panellerde başucu panelinde olduğu gibi siyah figür tekniği ile yapılmış figürler yer almaktadır. Burada çoğunlukla sphinks, teke, satyr, domuz, griphon, kanatlı at gibi tekli figürlerin yanı sıra, nadiren süvari gibi figürlü kompozisyonların olduğu sahneler de bulunmaktadır. Tek bir örnekte ise bir okçuyu öldüren, iki hoplitten oluşan üçlü kompozisyon vardır. Başucunda yer alan iç köşe bantları çeşitlilik göstermektedir. Kırık meander bandının yanı sıra, lotus palmet, rozetler, palmetler ve ion kymationu, gibi bant çeşitlemelerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bazı özenli lahitlerde iç köşe çıkıntılarında figürlü bezemeler de yapılmıştır.

Resim 13 : Form 4 Trapezoidal. (R.M. COOK – C.S.)

Lahdin başucuna göre daha dar olan ayakucu paneli, ikinci derecede öneme sahip bir bezeme alanıdır ve hiçbir zaman başucunda olduğu gibi, süslü bezeme bandı ile çerçevesizdir. Nadiren sahnenin üst kısmında ince bir bant halinde çengel meander kullanılmıştır. Burada standart olarak rezerve teknikte yapılmış üçlü hayvan mücadele sahneleri görülmektedir. Daha geç tarihli lahitlerde ise bu bezeme şeması bozulmaya başlamıştır. Bazen ortadaki figür yerine bitkisel bir motif, bazen de üç yerine iki figür kullanıldığı görülmektedir.

Resim 14 : Form 4 Trapezoidal. (R.M. COOK – C.S.)

Kavala Müzesinde korunan bir örnekte ise, ortadaki bitkisel bezemenin iki yanında birer insan figürü bulunmaktadır.

Resim 15 : Kavala Müzesindeki örnek. (R.M. COOK – C.S.)

Form 4 içinde yer alan lahitlerin alt panellerinde rezerve teknikle yapılmış hayvan figürleri bulunmaktadır. Buralarda çoğunlukla keçi, nadir olarak da sphinks, siren, panter ve aslan gibi figürlerin kullanıldığı görülmektedir. Alt iç köşe çıkıntılarında, üst üst iç köşe çıkıntılarında olduğu gibi özenle çizilmiş, süslü bant çeşitlemeleri yoktur ve hatta figürlü sahne hiçbir zaman kullanılmamıştır.

Genellikle kırık meander yada basit bitkisel bezeme bantları karşımıza çıkmaktadır. Lahdin pervaz üzerinde ise çoğunlukla saç örgüsü bandı ve çeşitlemeleri yer almaktadır. İç ve dış kenarda genellikle "S" meander, ion kymationu gibi son derece basit bezemeler tercih edilir.

Resim 16 : Form 4. (R.M. COOK – C.S.)

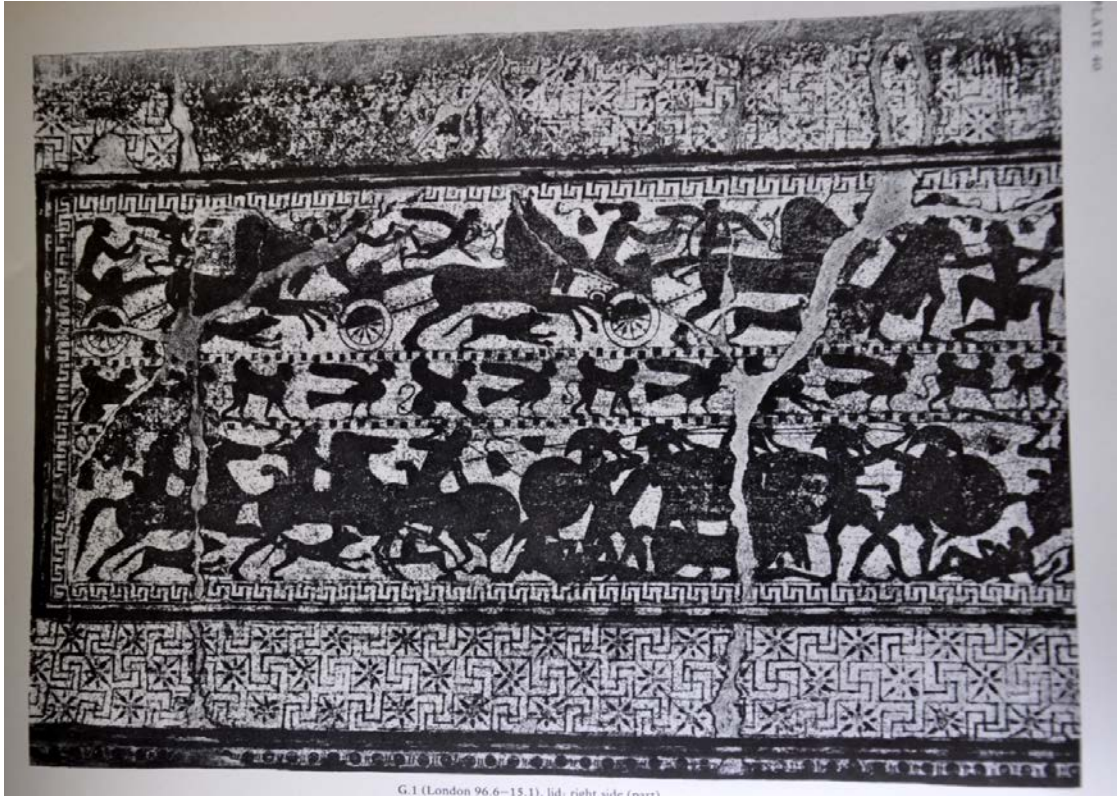
2.1.2. Özenli Tip Lahitler

Klazomenai'de Özenli Tip olarak adlandırılan gruba giren lahitler oldukça titiz çalışılmış farklı formları ve farklı bezeme şemaları ile dikkati çekmektedir. Bu gruptaki lahitler, düzgün dikdörtgen formdadır ve bütün kenarların pervaz genişliği eşittir. Pervazlar üzerinde siyah figür tekniğinde yapılmış figürlü sahneler bulunmaktadır. Lahdin iç ve dış duvarları da panellere ayrılarak figürlü sahneler ile bezenmiştir.

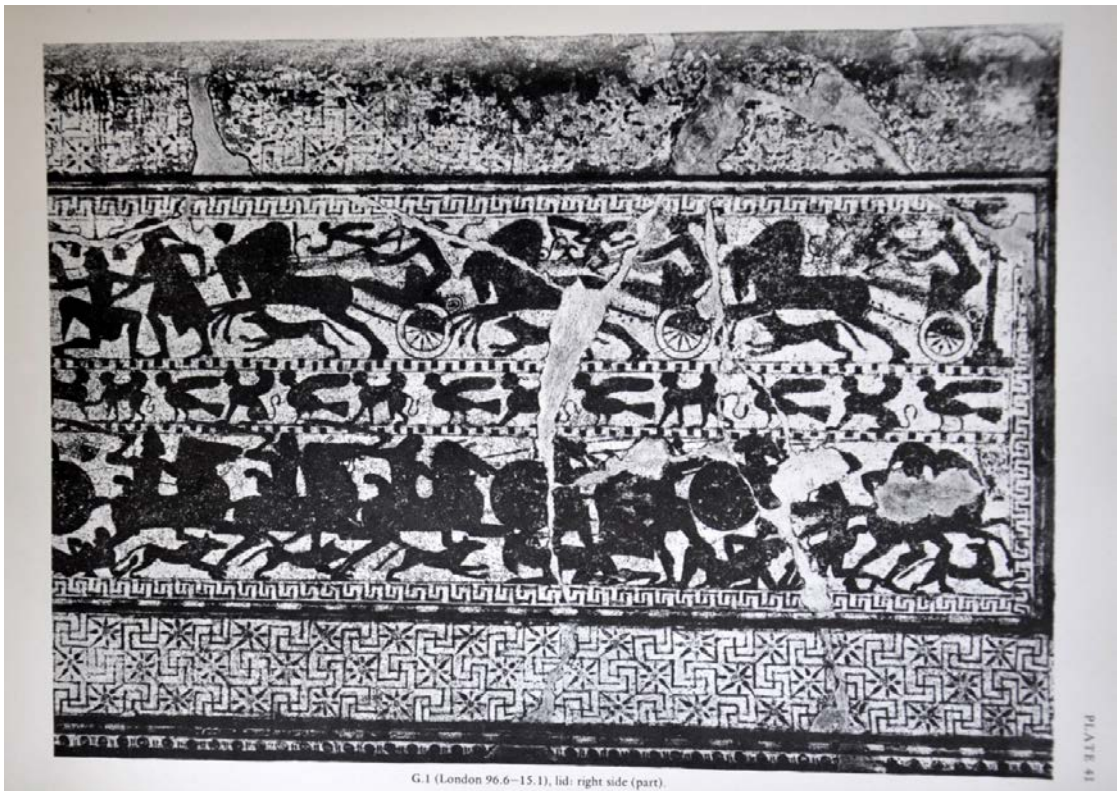
Özenli Tip Lahit Örnekleri

Resim 17 (R.M. COOK – C.S.)

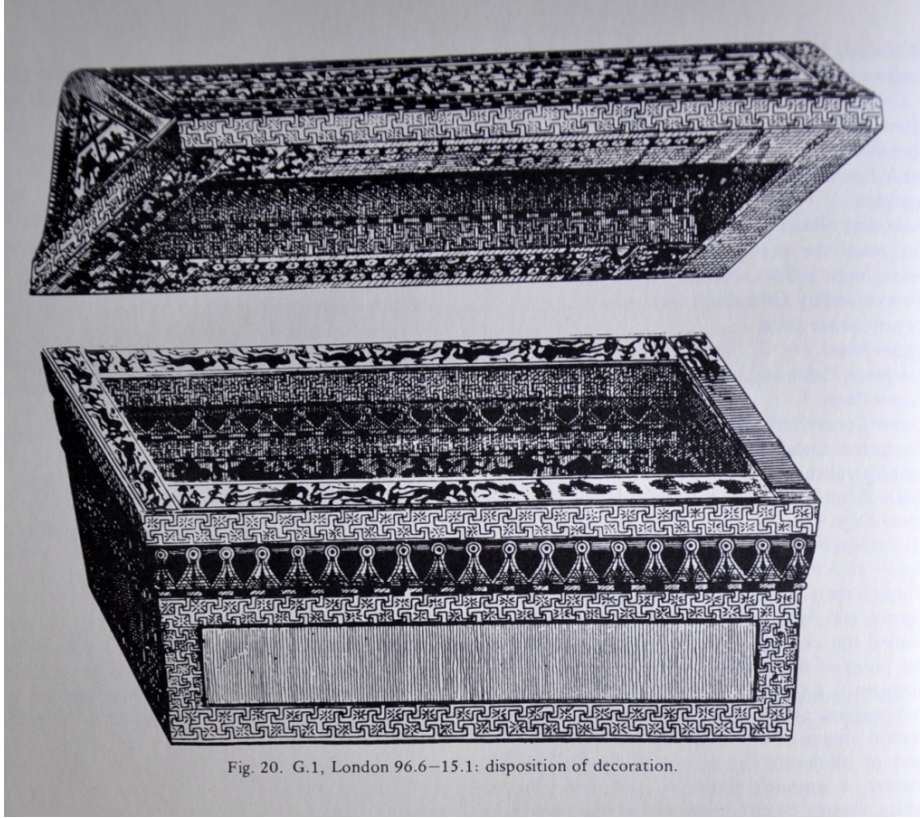

Resim 18 (R.M. COOK – C.S.)

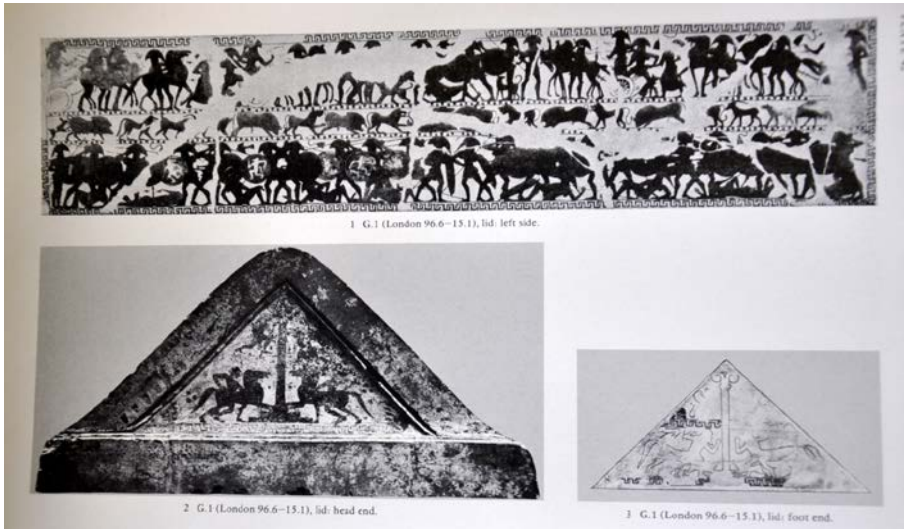

Resim 19 (R.M. COOK – C.S.)

Özenli Tip içerisinde yer alan lahitlerin bazılarında pişmiş topraktan yapılmış üçgen çatı şeklinde kapaklar ele geçmiştir. Kapağın üçgen alınlık şeklindeki ön ve arka tarafı ile çatı kısmı panellere ayrılarak figürlü sahneler yer almaktadır.

Resim 20 : Özenli Tip Kapaklı Lahit. (R.M. COOK – C.S.)

Resim 21 : Özenli Tip Lahit Örneği Kapak bezeme detayları. (R.M. COOK – C.S.)

2000 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü öğrencisi, Tarık KARTAL tarafından hazırlanan **“Klazomenai Lahitleri ve Restorasyon Uygulaması”** başlıklı Lisans tezi kapsamında lahit ve kapakları restore edilmiştir.

2004 yılında da Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü öğrencisi, Tarık KARTAL tarafından hazırlanan **“İzmir Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Bazı Klazomenai Lahitlerinin Restorasyon Uygulaması”** başlıklı Yüksek Lisans tezi kapsamında da lahit ve kapak parçaları restore edilmiştir.

Restorasyon Çalışmaları

“İzmir Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Bazı Klazomenai Lahitlerinin Restorasyon Uygulaması” Tarık Kartal

“İzmir Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Bazı Klazomenai Lahitlerinin Restorasyon Uygulaması” Tarık Kartal

Üretimi

Yaklaşık yarım ton ağırlığında, 2 m. Uzunluğunda olan lahitlerin şekillendirilmesi ve fırınlanması oldukça zor olmalıdır. Klazomenai nekropolis alanlarında ele geçen lahit parçaları, yapım tekniği hakkında bilgiler vermektedir. Lahit yapımında kullanılan kil, iri kum taneli, kireç ve kiremit parçaları katkılıdır ve aynı zamanda pişmiş toprak mimari elemanlar ve kiremit yapımında da karşımıza çıkar. Bu kaba kil ile lahdin ilk önce, tabanı ve yan duvarları oluşturulur. Pervaz ayrıca şekillendirilerek eklenir. Pervaz eklentisinin şekli formlar arasında farklılıklar gösterir. Form 1 ve 2 'nin yan duvarları bir kama gibi şekillendirilip, sonra kalıp ile pervazlar eklenir. Form 3 ve 4'ün ise yan kenarlarının üst kısmı daha geniş bırakıldıktan sonra yapıştırılan kaba kil kalıplanarak düzeltilir. Daha sonra ise lahit 3-5 mm. Kalınlığında ince bir kil tabaka ile sıvanarak pürüzsüz düz bir yüzey elde edilir. Son olarak, yüzey beyazımsı bir astar ile kaplanarak bezeme yapılabilecek hale getirilir.

Bezeme Teknikleri

Bu işlemler sırasında lahit, olasılıkla tabanı üzerinde yerde duruyordu. Sanatçı, yan kenarları ve ayakucunu bezerken, lahdin çevresinde dönerek resmetmesi gerekirdi. Başucunu boyarken ise lahdin içine girmiş olmalıdır. Lahdin özellikle başucunda yer alan siyah figür kompozisyonların oldukça karmaşık yapısı vardır. Bu nedenle, sanatçının çizmeye başlamadan önce taslak çizim yapmış olması gerekmektedir. Siyah figür tekniğinde yapılan sahnelerdeki figürler, önce bir fırça ile silüet şeklinde çizilmekteydi. İç detaylandırmalar ise beyaz ve renklerle yapılmaktaydı. Özellikle Form 4 tipinde başucu paneli siyah figür tekniğinde bezeli karmaşık kompozisyonlu lahitlerin, boyanması oldukça zaman almış olmalıdır. Bu nedenle bir sanatçının tek başına lahdin tümünü bezemiş olabileceği fikri pek akla yatkın görülmemektedir. Lahdin ana panellerini bezeyen sanatçının yan pervazlar ve bantlar gibi tek düze giden bezemeleri de yapmış olmasını beklememek gerekir. Bantlar gibi daha basit bezeme alanları aynı atölyede çalışan çırak ve kalfalar tarafından çizilmiş olmalıdır. Aynı lahit üzerinde birden fazla sanatçının çalışmış olduğu daha önceden bilinmektedir. Ölçüleri oldukça büyük olan lahitlerin üzerlerindeki resimler dönemin sanat anlayışını yansıttasının yanı sıra sanatçısının kişisel çizim tekniği de ortaya koymaktadır. Lahitler üzerindeki bezemelerin çizim stilleri sanatçı ve atölyelerin varlığına işaret eder. Bu sanatçı ve atölyeleri stil kritiği yolu ile tespit etmek ve aralarındaki ilişkileri saptamak mümkündür. Lahitler

arasındaki stil ilişkilerini ortaya koyan bir çok araştırmacı olmuştur. Ancak Cook, lahitleri sınıflandırarak aralarındaki ilişkileri ortaya koymanın yanı sıra, stil birliği gösterenleri aynı grup altında toplayarak isimlendirmiştir. Bezemeler, Oryantalizan stilde değerlendirilmektedir.

Oryantalizan Stil

“Ekrem Akurgal’ın saptadığına göre Helenler en geç 9. Yüzyıl sonlarından beri doğu sanat yapıtları ithal etmekte, buna karşılık onlardan esinlenmemektedirler; çünkü o dönemde bütün Hellas, geometrik stilin en egemen olduğu günleri yaşıyordu ve bu neden ile dışarıdan gelecek akımlardan henüz etkilenmiyordu. Akurgal örnek olarak M.Ö. 825-800 tarihlerine ait bir Finike bronz kase’yi vermektedir. Keramaikos’ta erken geometrik eserler ile birlikte bir mezarda bulunmuş olan bu bronz eser, Helenler için o zaman beğenilen bir yabancı sanat ürünü idi. Ancak bu eserin etkili olabilmesi için, geometrik sanat akımının gücünü yitirmesi gerekiyordu.

Nitekim 8. Yüzyılın ortalarına doğru geometrik stil, mevcut bütün olanakları kullanılmış, ne kadar geometrik öge varsa onları çeşitli kompozisyonlarda değerlendirmiş ve artık bir duraklama evresine girmişti. Bu dönemde şarktan yararlanılmaya başlandı. Özellikle Finike, Hitit ve Asur merkezlerinin figüratif akımları Helenler için büyük bir yenilikti. Böylece ilk defa Attika ardından kısa bir süre sonra Korinth işlikleri, yakın doğunun aslan, sfenks, grifon gibi hayali varlıkları başta olmak üzere figürlü konuları işlemeye başladılar. Doğru etkileri 7. Yüzyılın ilk yarısında daha da yoğunlaştı. Protoattik sanat büyük ölçüde şark öğeleri kullanmıştır.

Doğru etkilerini ilk önce H.Payne ele almış, ancak bu konuyu daha sonra Ekrem Akurgal bir çok eserinde sistematik biçimde işlemiştir. Yurdumuzda şimdi Tomris Bakır’da aynı alanda çalışmalar ortaya koymuştur.”⁶

Pişirim

“Pişirim için öncelikle söylenebilecek söz, bu ağırlıkta ve kalınlıktaki lahitlerin hızlı bir şekilde pişirilmemesi gerektiğidir. Ancak, hem yüksek bir ısı sağlanıp hem de saatler sürmesi gereken bir pişirmenin nerede ve nasıl yapılacağı merak konusudur. Olasılıkla, bu büyüklükteki lahitlerin pişirilmeleri için yoğun yakıt harcanması

⁶ Meral MANYAS, “Oryantalizan Tabakları” Doktora Tezi, 1984. S.s 8-9.

gerektiğinden, ekonomik olarak bu lahitler, bir arada ve sıkışık bir şekilde pişirilmiş olmalıdırlar.

Olasılıkla, pişirim sırasındaki ısı kaybını en az seviyede tutabilmek için pişirim alanının yüksek duvarlı ve olasılıkla üzeri kapatılabilen bir yer olduğu söylenebilir. Çünkü, bu kalınlıktaki parçaların pişirimlerinin yavaş ve de uzun sürmesi gerektiği gibi, siyah figürün oluşumu (redüksiyon safhası) için pişirim atmosferinin iyice kontrol altında tutulması gerekir. Bu büyüklükteki bir fırın atmosferinin kontrol güçlüğünden dolayı, kazılarda çıkan bazı lahitler üzerinde renk kaymaları görülebilmektedir.

Antik Yunan çömlekçiliğinde (ve günümüzde) redüksiyon pişirimi üç aşamalı olarak gerçekleşmektedir; ilk aşama normal oksidasyon safhası, burada fırında yakıt olarak ağaç ve dalları kullanılıyor. Oksijenle oluşan yoğun alev ile birlikte ürünler yaklaşık 950° C civarında pişiriliyor. İkinci aşama ise redüksiyon safhası, fırın içerisine ağaç dalları (özellikle zeytin dalları) atılarak, ürünler yoğun dumana maruz bırakılır. Bu anda fırın kapakları kapatılır ve ısı yaklaşık 900° C civarlarında olmalıdır. Bezemelerin renkleri için gerekli dumanlı ortam elde edildikten sonra 875° C civarlarında fırın kapakları tekrar açılarak içeriye oksijen girmesi sağlanır. Daha koyu ve yoğun (demir oksit ve alkali açısından zengin) astar ile boyanmış alanlar redükte edilerek siyaha dönüştürülür. Oksijen verilmesiyle birlikte astarlanan bölümler sinterleştiklerinden parlak siyah olarak kalır. Ancak astarlanmamış bölümler redüksiyon safhasında sinterleşemediklerinden grileşirler. Oksidasyon aşamasında ise grileşen bölümler tekrar kızılışırlar.

Kimyasal olarak bu olay, oksijen iyonlarının (değer) azalmasıdır. Bu nedenle indirgeme olarak da tabir edilir. Redüksiyonlu pişirimde, demir ve mangan yani üç değerli oksitlerinin yeter derecede zengin olması aranır. Bu oksitler, Fe₂O₃ ve Mn₂O₃'tür. FeO ve MnO şekline indirgenirler. Fe₂O₃ doğada hammaddelerin içinde en fazla bulunanıdır.

Kazılarda çıkarılan armut biçimindeki çömlek fırınlarında redüksiyon pişirimi, bu şekilde yapılmıştır. Ayrıca bir fırın enkazından çıkan parçalar arasında, astar oluşumunu kontrol etmek amacıyla kullanıldığı ve gerekli görüldüğünde fırın deliklerinden içeri sokulduğu düşünülen, test parçaları ele geçmiştir.

Fakat lahit pişirimleri, çömlek pişirimlerinden biraz farklı olmalıdır. Çünkü, çamur yapısıyla ve kalınlığıyla, hızlı pişirmeden kaynaklı, deformasyona (patlamalara ya da çatlamalara) sebep olmamak için, pişirimin daha yavaş yapılması gerekmektedir. Olasılıkla, pişirim için hazırlanan fırın ortamı, odunların tütsüleme şeklinde içten içe yanabileceği şekilde oluşturulmuştur. Bu şekilde yapılan bir çömlek pişiriminde, *“ürünler, yavaş bir tempo ile 4-8 gün tüsü edildikten sonra, fırın 10-12 saat kuvvetli ateşte aralıksız yüksek ısıya tabi tutulmaktadır”*. Yuvarlak planlı ve ızgara zeminli bu fırınlarda büyük ve küçük boyutlu seramik ürünler pişirilmektedir. Lahitlerin de bu şekilde pişiriliyor olma ihtimali vardır.”⁷

Üretim Doğrultusunda Geliştirilen Seramik Pişirim Yöntemleri

Yetişkinler için olan lahitler ağırlıkları ve boyutları itibari ile seramik fırınlarında pişirmek için oldukça büyüktür. Klazomenai’de şimdiye kadar iki seramik fırını açığa çıkarılmış olmasına rağmen, lahitlerin fırınlanması ile ilgili her hangi bir veri ele geçmemiştir.

Muhtemelen lahitler açık havada, in situ şeklinde üzerleri basitçe katı yakıt ile örtülerek pişirilmekte idi. Lahitlerin bazı bölümlerinin çok bazı bölümlerinin ise oldukça az pişmiş olduğu ve hatta lahit yüzeyindeki boyalarda da siyahtan kırmızıya giden bir renk değişimi olduğu görülmektedir. Bunun nedeni lahdin pişirilmesi sırasında, ateşin kontrol edilememesi nedeniyle her yerinin aynı ısıyı almamasından kaynaklanmaktadır.

Fakat Klazomenai’li seramik sanatçıları, lahitlerin üretimleri doğrultusunda kontrolü oldukça zor olan açık ateşte indirgeme sistemini geliştirerek astarların renklendirilmesini oldukça başarılı bir şekilde geliştirmişlerdir. Bu gelişimleri, kazı çalışmaları esnasında elde edilen bulgular ile görebilmekteyiz.

Cook, Klazomenai lahitleri üzerine yazmış olduğu monografisinde Form 1’e giren Monastirakia sınıfı lahitlerin en erken grup olduğunu ve lahit gelişiminin form gelişimi ile paralellik gösterdiğini söylemektedir. Klazomenai’de kazılan Yıldıztepe ve Akpınar nekropolisleri, Klazomenai lahitlerinin Cook’un önerdiğinin aksine Monastirakia tipi lahitler ile başlamadığını ve figür bezemeli lahitlerin sanıldığından

⁷ Tarık KARTAL, “İzmir Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bazı Klazomenai Lahitlerinin Restorasyon Uygulaması.” Yüksek Lisans Tezi, 2004, S s : 34-35.

daha da eskiye gittiğini kanıtlamıştır. Pitane’de bulunan ve buluntu grubu yardımıyla M.ö. 540’a tarihlenen, Form 1 grubuna giren lahit, Cook’a göre Klazomenai tipi lahitlerin erken örneklerinden biridir. Pişmiş toprak lahit gömülerinin oldukça yoğun olduğu Yıldıztepe Nekropolisi kazıları ise Klazomenai lahitlerinde Form 1’den Form 4’e doğru bir gelişimin bulunmadığını ve dolayısıyla Pitane örneğinin lahit kronolojisi için sabit bir başlangıç tarihi oluşturamayacağını kanıtlamıştır. İki nekropolis alanından elde edilen veriler sonucu Klazomenai lahitlerinin Cook tarafından önerilen tarihten çok daha erkene, M.ö. 630 yıllarına kadar geriye gittiği anlaşılmıştır.⁸

⁸ Fuat YILMAZ, “Klazomenai Pişmiş Toprak Lahitlerinin Üretim ve Bezeme Teknikleri.”,II. Uluslar arası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Eskişehir. 2002 s.s. 77-81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KLAZOMENAI (KLAZ) KİL NUMUNELERİ DENEYLERİ

Deneylemeye başlamadan önce, Klazomanai kazılarını yapmış olan değerli Arkeolog Prof. Dr. Güven Bakır ile iletişim kurdum.

Kendisinden izin alarak, Urla merkezinin doğusunda yer alan kocadağ ile Peynir Tepe arasında bulunan Kızıldere bölgesinden altı farklı kil örneği topladım.

Resim 22 : Urla, İzmir il merkezine 35 km uzaklıkta bir ilçe. Doğusunda Güzelbahçe ve Seferihisar; batısında Çeşme; kuzeybatısında Karaburun; kuzeyinde ve güneyinde Ege Denizi ile sınırlanmıştır.

Toplamış olduğum kil numunelerini, İzmir İleri teknoloji Enstitüsü – Malzeme Araştırma Merkezinde, X- ışını yansımaları yöntemi ile kil yapısının içerisinde bulunan mineralleri tespit ettiğimiz XRD testlerini yaptırdım. Elde edilen verileri Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mümtaz ÇOLAK'a yorumlatarak, bölgedeki killerin mineral içerikleri bakımından seramik üretimine uygun olup olmadıklarını araştırdım.

XRD Grafikleri, X ışınının 20 CuKa (Çekirdeğe en yakın konum) esas alınarak, Intensity (Şiddet) yansıma değerleri ölçülebilecek şekilde biçimlendirilmiştir.

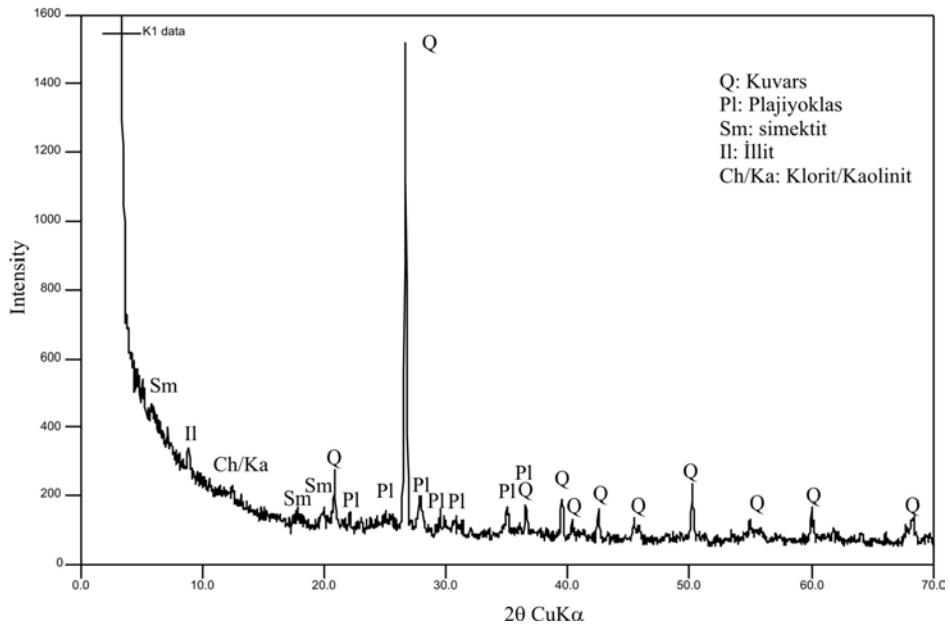
3.1. Kil Numuneleri Doğal Halleri

3.1.1. Klazomenai Killerinin XRD = X-RAY Yöntemiyle Mineral Değerlerinin tespitleri

3.1.1.1 Klaz – 1 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi

Resim 23: Klaz – 1

Grafik 1 : Klaz – 1 kil numunesinin mineral değerleri.

XRD = X-RAY Diffraction; X - ışını yansımaları yöntemi: kristalin, X - ışını ile arasındaki açı'nın çekirdeğe en yakın konumdaki, X - ışını türü esas alınarak, Klaz-1'in içersindeki bileşenler tespit edilmiştir.

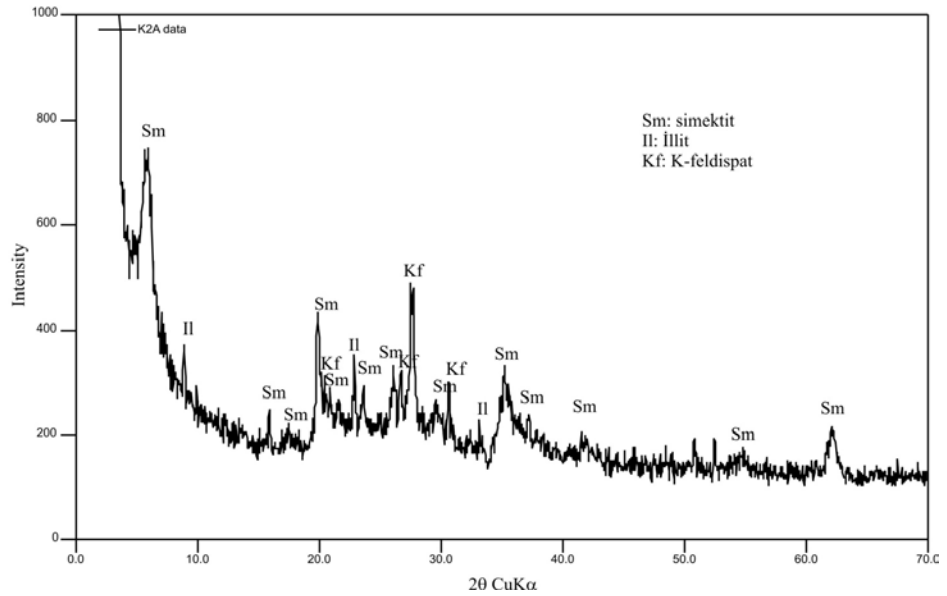
Buna göre, Klaz – 1 kodu ile numaralandırılan kil numunesi; Kuvars, plajiyoklas, simektit, illit, klorit veya kaolinit minerallerini içermektedir. Kuvars mineralini yoğun oluşu seramik üretiminde kullanılan bir kil olduğunu göstermektedir.

3.1.1.2. Klaz – 2A Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi

Resim 24: Klaz – 2A

Klaz 2A ve 2B birbirlerine çok yakın kesitlerden alındıkları için 2A ve 2B şeklinde adlandırılmışlardır.

Grafik 2 : Klaz – 2A kil numunesinin mineral değerleri.

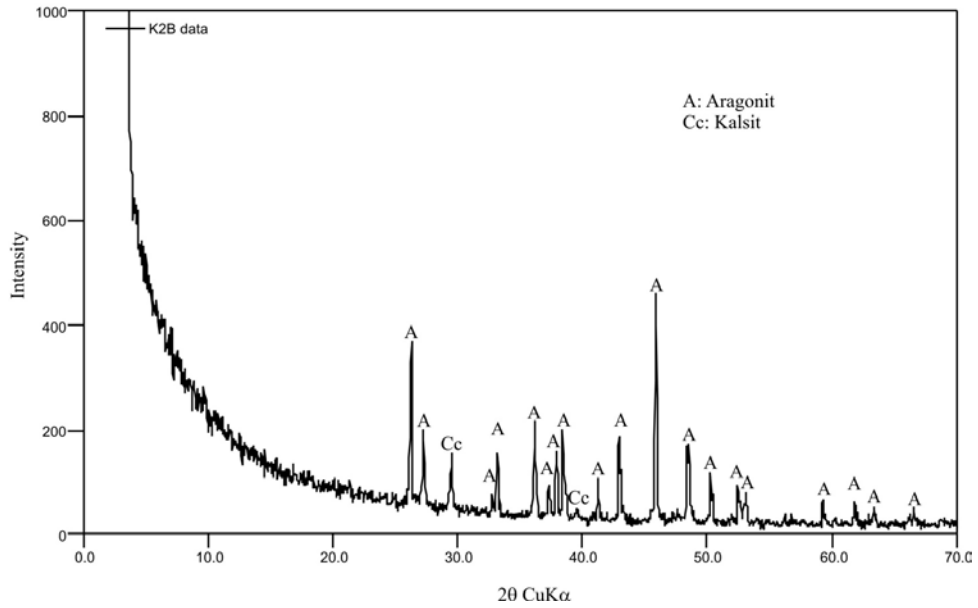
XRD = X-RAY Diffraction; X - ışını yansımaları yöntemi: kristalin, X - ışını ile arasındaki açı'nın çekirdeğe en yakın konumdaki, X - ışını türü esas alınarak, Klaz - 2A'nın içerisindeki bileşenler tespit edilmiştir.

Buna göre, Klaz – 2A ile numaralandırılan kil numunesi; simektit, illit, ve feldispat minerallerini içermektedir. Numunenin içersinde kuvars, Klorit / kaolinit olmayışı ve yoğun miktarda su tutucu özelliği olan Simektit'in bulunması, bu numunenin seramik üretiminde sıkça kullanılmadığını göstermektedir.

3.1.1.3. Klaz – 2B Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi

Resim 25: Klaz – 2B

Grafik 3 : Klaz – 2B Kodlu kil numunesinin mineral değerleri.

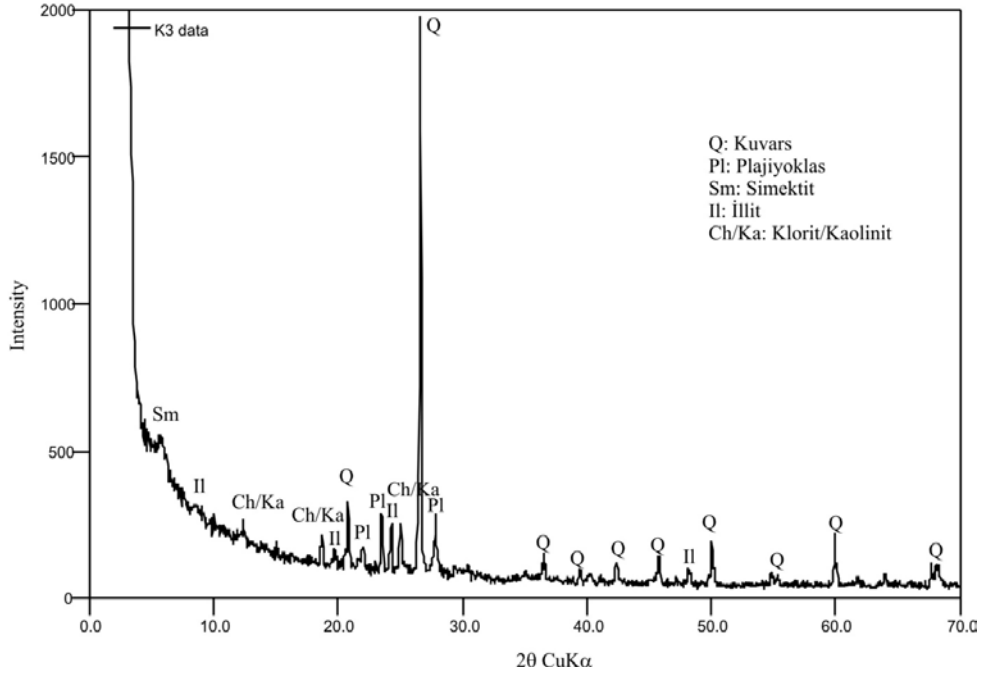
XRD = X-RAY Diffraction; X - ışını yansıması yöntemi: kristalin, X – ışını ile arasındaki açı'nın çekirdeğe en yakın konumdaki, X – ışını türü esas alınarak, Klaz-2B'nin içersindeki bileşenler tespit edilmiştir.

Buna göre, Klaz – 2B kodu ile adlandırılan kil numunesi; aragonit ve kalsit minerallerini içermektedir. Tek başına seramik üretimine uygun bir yapıya sahip değildir. Fakat, yer aldığı seramik çamurunu özsüzleştirerek plastikliği azaltır. Genelde çamurun kuru direnç, kuru küçülme ve pişme küçülmesini azaltır, su emme özelliğini arttırmak için kullanılabilir.

3.1.1.4. Klaz – 3 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi

Resim 26: Klaz – 3

Grafik 4 : Klaz – 3 Kodlu kil numunesinin mineral değerleri.

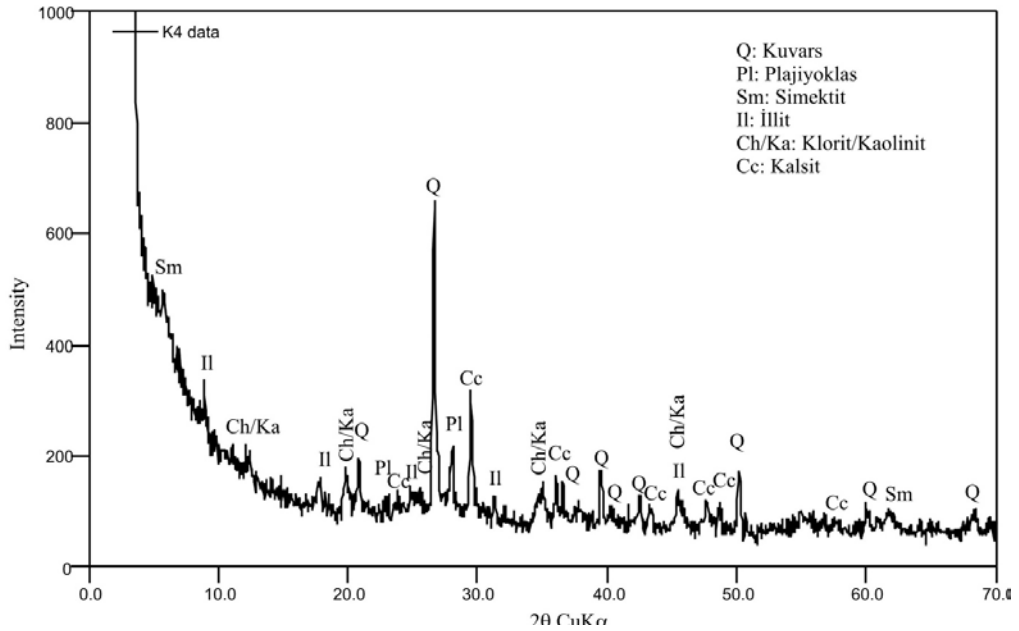
XRD = X-RAY Diffraction; X - ışını yansımaları yöntemi: kristalin, X – ışını ile arasındaki açı'nın çekirdeğe en yakın konumdaki, X – ışını türü esas alınarak, Klaz-3'ün içerisindeki bileşenler tespit edilmiştir.

Buna göre, Klaz – 3 kodu ile adlandırılan kil numunesi; Kuvars, plajiyoklas, simektit, illit, klorit veya kaolinit minerallerini içermektedir. Seramik üretimine uygun mineralleri bünyesinde bulundurmaktadır.

3.1.1.5. Klaz – 4 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi

Resim 27: Klaz – 4

Grafik 5 : Klaz – 4 Kodlu kil numunesinin mineral değerleri.

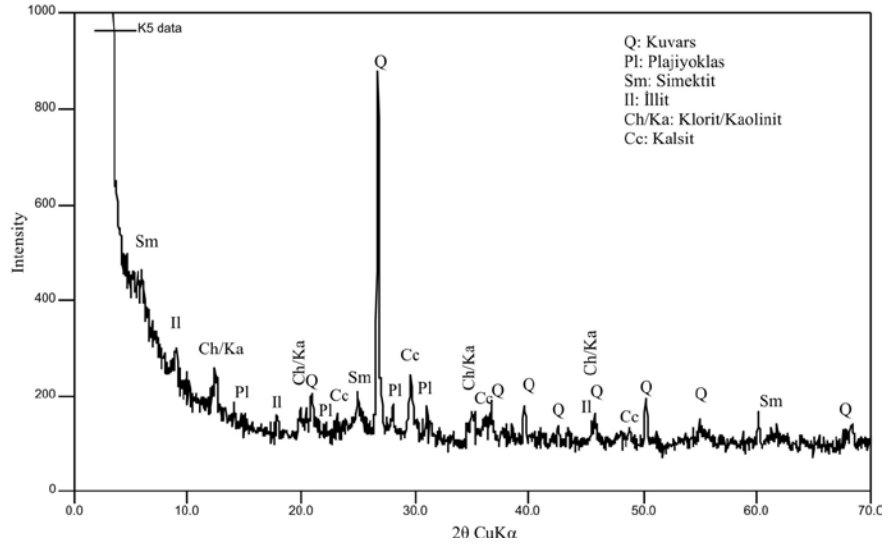
XRD = X-RAY Diffraction; X - ışını yansımaları yöntemi: kristalin, X – ışını ile arasındaki açı'nın çekirdeğe en yakın konumdaki, X – ışını türü esas alınarak, Klaz-4'ün içerisindeki bileşenler tespit edilmiştir.

Buna göre, Klaz – 4 kodu ile adlandırılan kil numunesi; Kuvars, plajiyoklas, simektit, illit, klorit / kaolinit ve kalsit minerallerini içermektedir. Seramik üretimine uygun mineralleri bünyesinde bulundurmaktadır.

3.1.1.6. Klaz – 5 Kodu ile Numaralandırılan Kil Numunesi

Resim 28: Klaz – 5

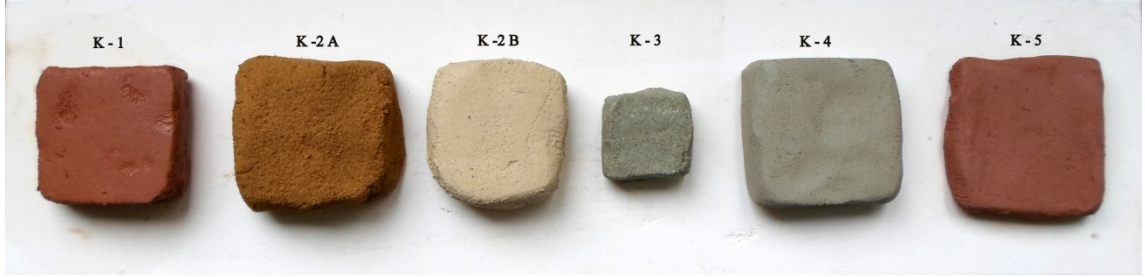
Grafik 6 : Klaz – 5 Kodlu kil numunesinin mineral değerleri.

XRD = X-RAY Diffraction; X - ışını yansımaları yöntemi: kristalin, X – ışını ile arasındaki açı'nın çekirdeğe en yakın konumdaki, X – ışını türü esas alınarak, Klaz-5'in içerisindeki bileşenler tespit edilmiştir.

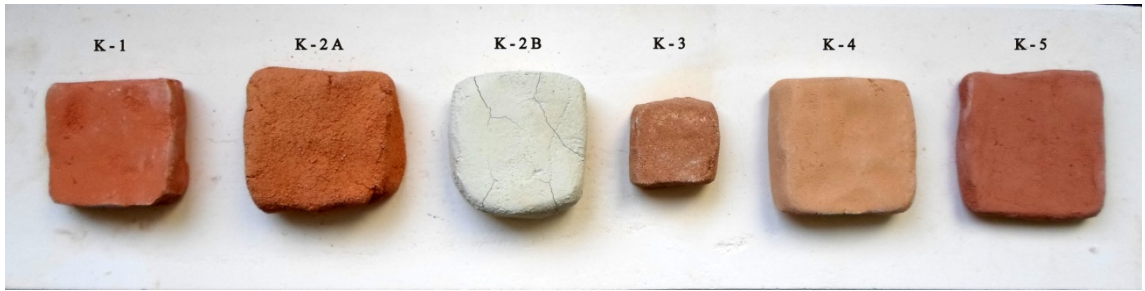
Buna göre, Klaz – 5 kodu ile numaralandırılan kil numunesi; Kuvars, plajiyoklas, simektit, illit, klorit / kaolinit ve kalsit minerallerini içermektedir. Seramik üretimine uygun mineralleri bünyesinde bulundurmaktadır.

3.2. Deney Plakaları

Gün ışığında 24 saat kurutulup, 150 mm elekten geçirilen kil numunelerini belli oranlarda su ile karıştırarak hazırladığım çamurdan deney için kullanacağım plakaları şekillendirdim. **(Plakalar kalıp kullanılmadan, mevcut miktarları doğrultusunda el ile şekillendirilmiştir)**

Resim 29: Urla / Klazomenai – Kil Numunelerinden Şekillendirilmiş Deney Plakaları (Pişirim Öncesi).

Resim 30: Urla / Klazomenai – Kil Numunelerinin 900 °C Derecede Pişmiş Hali.

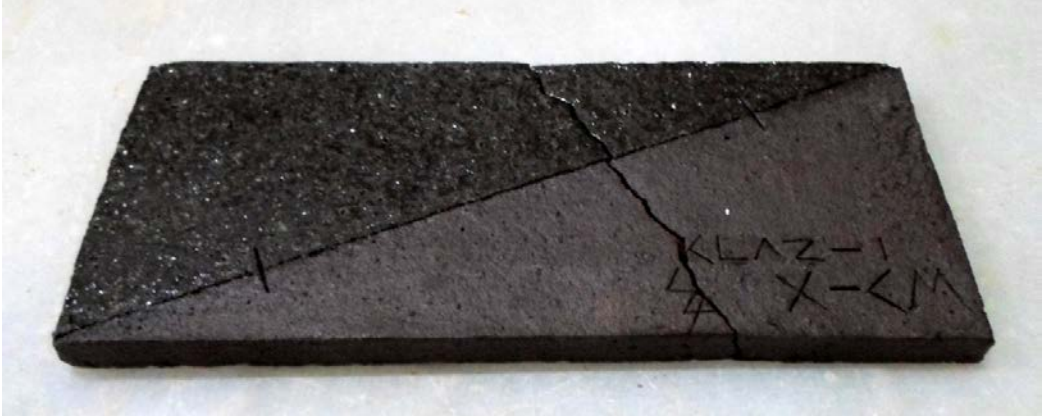
Resim 31: Urla / Klazomenai Killerinden Yapılan Deney Plakalarının Sırlı Hali.

Sırlı pişirimler, 1020 °C – 1080 °C 'leri arasında oluşan kurşunsuz transparan sır ile sırlanarak 1050 °C 'de elektrikli fırında yapılmıştır.

3.3. K- 1 Pişirim Denemeleri

XRD deneyleri sonucu, Klaz – 1 kodu ile numaralandırılan kil numunesinin seramik üretimine uygun olduğunu gözlemledim.

Bu kilin, kuruma ve 900 °C 'de küçülmesi %5, 1080 °C 'de ise %8 dir. Klaz-1, 1250° C 'de erimiştir.

Resim 33: Klaz-1 Kuruma ve pişme küçülmelerinde kullanılan 10 cm'lik ölçüm plakası.

Resim 34: Klaz-1'in yüksek dereceye vereceği tepki denenmiş, 1250° C 'de erimiştir.

3.3.1. Çamur Tornasında Klaz-1 Denemeleri.

Kil Numunelerinin amur Tornasında Şekillendirilmesi

Klaz-1 kodu ile adlandırılan kil numunesinin, çamur tornasında Şekillendirilmesi.

Resim 35: Çamur Tornasında Őekillendirme. 8cm – 5cm.

Resim 36: Çamur Tornasında Őekillendirme. 20cm -15cm.

3.3.2. Klaz-1 / Klaz-5 Astar Denemeleri.

Astar yapımına uygun olabileceği düşünölen, Klaz-1 ve Klaz-5 kodu ile numaralandırılan kil numuneleri; 300 ml su, 90 gr kil, 8 saat boyunca karıştırıldı, 24 saat dinlendirildi. Ancak 24 saat sonunda tabakalaşmanın olmadığı göröldü, karışım berrak su ve kil tabakası şeklinde iki tabakaya ayrıldı. Bunun üzerine, tekrar karıştırılıp kullanılacak olan orta tabaka kavanozdan alınmıştır.

Resim 37: Çökelti halindeki Klaz-1 / Klaz-5

Resim 38: Astar olarak kullanılacak olan ilk tabakanın ince hortum yardımı ile çekilmesi.

Resim 39: Astar uygulaması (8cm-5cm).

Resim 40: Astar uygulaması (20cm-15cm)

Deri sertliğinde, uygulama yapıldı. Astar “5-6” kat uygulandı. Yüzeğe tutunması sorunsuz oldu, gerek uygulama esnasında gerekse kuruma süreçlerinde her hangi bir sorun gözlenmedi.

Resim 41: İndirgeme fırını (920 °C) - (8cm-5cm)

Resim 41: Elektrikli fırın (900 °C) - (20cm-15cm).

Yapılan denemeler sonucunda, Klaz-1 ve Klaz-5 kodu ile numaralandırılan kil numunelerinin astar yapımına uygun olduğu gözlenmektedir.

UYGULAMALAR

Uygulamalarımı, kırmızı çamur kullanarak çamur tornası ve elde şekillendirdim. Formların üzerine beyaz kil - Klaz 1 kodu ile numaralandırdığım kil numunesinden üretilmiş astarları uyguladım. Formların pişirimleri, 900 °C 'de bisküvi yapılmış ardından, kurşunsuz transparan sır ile sırlanarak 1050 °C 'de elektrikli fırında tamamlanmıştır.

Uygulamalar iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, kil yapılarını inceledim. İkinci aşamada ise, killerin kendilerinden yada elde ettiğim astarları kullanarak formlar üretim.

HUZUR KAPILARI

Yeryüzünde yaşayan tüm canlıların deneyimleyeceği ölüm, kaçınılmaz bir sondur. Fakat, dünyadaki inanç sistemleri, ölümü bir son olarak kabul etmezler. Gerçek yaşamın başlangıcı olduğuna inanırlar.

Klazomenai lahitlerinin üretildikleri dönemlerde, insanların ölüm hakkındaki inancı da, ölüm ile birlikte huzura erildiği ve asıl olan hayatın başlangıcı olduğu şeklindeydi.

Lahitlerin üst görünümünü kapı formuna benzettiğim ve bu lahitlerin inanca göre öteki dünyaya geçişte başlangıcı oluşturmasından dolayı, lahit pervazları uygulamalarımı "Huzur Kapıları" olarak adlandırdım.

Lahit Pervazları (Huzur Kapıları)

Uygulama 1: Lahit Pervazı (89-49-39cm), Uygulama kırmızı çamur kullanılarak elde şekillendirildi. Çamur deri sertliğindeyken üzerine, beyaz kil sulandırılarak sünger yardımıyla uygulandı. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapıldı. Bisküvi pişiriminin üzerine, sır altı dekor boya ile Atinalı şair Euripides'in ölüm üzerine yazmış olduğu söz "... Beni vakitsiz öldürme, zira gün ışığını seyretmek pek tatlı. Beni kara toprağı görmeye zorlama..." Euripides, Iphigenia he en Aulidi, 1218-1219.⁹

uygulanıp, kurşunsuz transparan sır ile sırlanarak 1050 °C 'de elektrikli fırında pişirildi.

⁹ Seda KARAÖZ, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleantropoloji Anabilim Adalı), Yüksek Lisans Tezi, "KARIA BÖLGESİ ÖLÜ GÖMME ADETLERİ" Ankara-2007.

Uygulama 2: Lahit Pervazı (88-47-37cm), Uygulama kırmızı çamur kullanılarak elde şekillendirildi. Çamur deri sertliğindeyken üzerine, beyaz kil sünger yardımıyla uygulandı. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapıldı. Ardından, sır altı dekor boyası ile bezeme yorumu uygulanıp, kurşunsuz transparan sır ile sırlanarak 1050 °C 'de elektrikli fırında pişirildi.

Uygulama 3: Mutfak Kullanım ürünleri; Şişeler: (30-10cm Üç boy Ø) , Bardaklar: (12-8cm Ø), Tabaklar: (22-6cm Ø), Vazo: (18-10cm Ø) , Uygulamalar kırmızı çamur kullanılarak elektrikli tornada şekillendirildi. Çamur deri sertliğindeyken üzerine, beyaz kil fırça yardımıyla uygulandı. Klaz 1 kodu ile numaralandırılan kil numunesinden elde edilen astar fırça ile şeritler halinde sürüldü. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapıldı. Beyaz kilin üzerine bakır oksit sürüldü. Ardından, sır altı dekor boyası ile bezeme yorumu uygulanıp, kurşunsuz transparan sır ile sırlanarak 1050 °C 'de pişirildi.

Uygulama 4: Parfüm şişesi (12-9cm), Uygulama, kırmızı çamur ile elde şekillendirildi 4 parçalı alçı kalıbı alınıp döküm çamurundan üretildi. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapıldı. Üzerine, Klaz - 1 kodu ile adlandırılmış olan kil sulandırılarak sünger yardımı ile uygulanıp, 1050 °C 'de elektrikli fırında pişirildi.

Uygulama 5 A: Keçi Kadeh (16-13cm), Uygulama, kırmızı çamur ile elde şekillendirildi 7 parçalı alçı kalıbı alınıp döküm çamurundan üretildi. 900 °C 'de bisküvi pişirimi yapıldı. Üzerine, Klaz - 1 kodu ile adlandırılmış olan kil sulandırılarak sünger yardımı ile uygulanıp, 1050 °C 'de elektrikli fırında pişirildi.

Uygulama 5 B: Keçi Kadeh (16-13cm)

Uygulama 5 C: Keçi Kadeh (16-13cm)

SÖZLÜK¹⁰

Arkeoloji: kazı bilimi^[1] veya kazıbilim; kazı vb. yöntemlerle ortaya çıkarılan tarihî yapıtları kültürel, sanatsal ve tarihsel yönden inceleyen bir bilimdir. Türkçeye yanlış bir şekilde "kazıbilim" olarak çevrilmiş olsa da, kazı arkeolojik araştırma yöntemlerinden sadece bir tanesidir. Arkeoloji asıl olarak insanlığın kültürel geçmişini, kültürlerin değişimini ve birbirleriyle ilişkilerini inceler.

"Arkeoloji" sözcüğü, Yunanca Arkheos eski ve logos (bilim) sözcüklerinin birleştirilmesiyle türetilmiş bir sözcüktür ve "eskinin bilimi" anlamını taşır. Türkçede ise bu bilim tarihî yapıtların bulunma yöntemine atıfta bulunarak, "kazı bilimi" adını almıştır. Eski yapıt bilimi de denilebilir.

Arkeoloji kendi içinde birçok farklı bilim dalını barındırmaktadır. Bunlar arasında tarihöncesi (prehistorya) arkeolojisi, klasik arkeoloji, protohistorya ve ön Asya arkeolojisi, mısır arkeolojisi, Tevrat arkeolojisi, ortaçağ arkeolojisi sayılabilir. Arkeoloji, yazılı tarihten önce ve sonra yaşamış insanlara ilişkin bilgi edinme olanağı sağlaması açısından özellikle önemlidir. Bu bilim dalının uzmanları olan arkeologlar, araç, eşya ve yapı kalıntılarını inceleyerek, eski insanların nasıl yaşadıklarını anlayabilirler.

Amphora: Kelime kökeni olarak "amphi" yani çift taraflı ve "pherein" yani taşımak anlamındaki sözcüklerin birleşiminden oluşmuştur .En çok kullanılan amphoralar Yunan amphoralarından önce Akdeniz'e hakim olan kavimlerin amphoralarıdır.Boyun kısmının gövde ile dik açı yapacak şekilde birleştiği (boyunlu amfora) veya bu birleşimin düzgün bir eğri ile devam ettiği (tek parça amfora) iki ayrı formu bulunmaktadır.

Boyunlu amforanın, MÖ 9 yüzyılda, tek parça olanın ise MÖ 7. yüzyılda kullanımına başlanmıştır. MÖ 6 - 2. yüzyıllar arasında Tanrıça Athena onuruna düzenlenen şenliklerde içi zeytinyağı ile doldurulmuş siyah renkli ve üzerinde figürler olan amforalar kullanılırdı. Bu amphoralara panathenik amphora denmektedir ve kendine özgü bir kap formu bulunmaktadır. Günümüze, çeşitli çağlardan çeşitli formlarda ulaşan amforalar, tahıl, zeytin, zeytinyağı ve şarap taşımak için kullanılmış olup, özellikle Roma döneminde şarap taşımak amacıyla çok sayıda amfora üretilmiştir.

¹⁰ Sözlüğün hazırlanmasında , www.wikipedia.org, Metin SÖZEN/Uğur TANYELİ, "Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü", Remzi Kitapevi, 7. Basım, İstanbul, 2003 , www.turkcebilgi.com/eski-yunan/ansiklopedi ve Bilge HÜR MÜZLÜ,"Eski Yunan'da Ölü Gömme Gelenekleri", Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008 adlı eserlerden yararlanılmıştır.

Şarap amforaları, Attika ölçüsüne göre 39 litredir. Büyük boy amforalar genellikle mezar taşı veya cenaze törenlerinde kullanılmak üzere yapılmışlardır.

Attika: Yunanistan'da, Atina, Doğu Attika, Batı Attika ve Pire illerinin içinde bulunduğu, Yunanistan'ı oluşturan 13 idari bölgeden biridir.

Dor: Antik Yunanistan asıllı, Hint-Avrupa kökenli göçebe kabilelere verilen isim.

Eschara: Kurban edilecek hayvanın kanının toprağa gitmesi ve ölümlerin ruhlarını yatıştırması amacıyla hayvanın üzerine yatırıldığı yer.

Ekphora: sevgili kişiden ayrılış aşaması.

Extramural: Yerleşim yeri (alanı) dışı yapılan gömü.

Frontal: Alınsal görüntü.

Gömüt: Mezar, kabir, makber, sin anlamına gelen sözcük.

Geometrik Dönem: Yunan sanatında M.Ö. 9. yüzyıldan 7. yüzyıla tarihlenen seramik bezeme üslubu. Bu üslupta vazo yüzeyi yatay şeritlere ayrılıyor, bunlar da dikey çizgilerle kare ya da dikdörtgen alanlara bölünüyordu. Bu bölümler de zig zag hatlar, menderes, gamalı haç, dama tahtası gibi geometrik bezemelerin yanı sıra o döneme özgü insan ve hayvan motifleriyle doldurulmaktaydı.

Grifon: Aslan vücutlu, kartal kanatlı ve kafalı mitolojik yaratık.

Hellas: Yunanistan.

Hocker: Anne karnındaki cenin pozisyonunun verilmesi. Dizler karna çekili ve eller dize dolanmış şekilde.

Höyük: çok eski bir yerleşme yerinin zamanla toprakla örtülüp tepe biçimine gelmiş halidir. Höyükler genelde üst üste gelmiş çok evreli yerleşim yeri birikimleridir. 1-40 metre yükseklikte ve 1000-1500 metre genişlikte olurlar. Uygarlıkların araştırılmasında önemli referanslardır.

İnhumasyon: mezar içi gömme adettir. ölü yatırılarak, cenin pozisyonunda (hocker pozisyonu), çömelmiş olarak bu mezar geleneği içinde gömülür.

Intramural: yerleşim alanı içine yapılan gömüye verilen ad.

In situ: "yerinde" anlamına gelen Latince bir deyiştir.

İşlik: Sanatçı ve zanaatkarların çalıştıkları atölye.

Kathedra: Ölünün akrabaları tarafından paylaşılan yemek.

Klimakophoroi: merdiven taşıyanlar anlamına gelen kelime.

Kremasyon: Yakarak gömü anlamına gelir. ölümlerin vücutları tam 1092 derece sıcaklıkta ortalama 100 dakika boyunca yakılıyor. Ayrıca akıllara geldiği gibi

kemikler toz haline gelmiyor sadece geriye kalan kemikler daha sonradan toz haline getirilerek isteğe uygun bir şekilde saklanıyor.

Geçirilen evreler

- * Kişi öldüğünde kanuni izinler için ceset yakılmadan 48 saat bekleniyor.
- * Aynı sürede cesedin kimlik ve DNA örnekleri de kayda geçiriliyor
- * Vasiyete göre kadavradan alınabilecek organlar transplantasyon için alınıyor
- * Ceset kremasyon için vücudunda bulunan bütün protez ve ****I cihazlardan arındırılıyor.

* Yakılacağı fırına uygun bir tabuta konuluyor.

* Yakmak için 3 şahit ile birlikte ailenin izni gerekiyor.

* Yakılma işlemi genelde 80-120 dakika arası sürüyor.

* Cenaze yakılırken herhangi bir koku duyulmuyor.

* Kremasyon işlemi tamamlandığında parçaların soğuması beklenir.

* Kremasyon fırınına çalıştırmak için sıcaklığın önce 872 derece, sonra 1092 dereceye yükselmesi sağlanır. Bu süreç sonunda sanıldığı gibi ceset kül haline gelmez, geride toplam 2.5-3 kilogram ağırlığında kemik kırıkları kalır. Kalan 2-3 Gr'lık kemikler mekanik özel öğütücüden geçirilerek tamamı toz halinde getirilir.

* Son yıllarda eski tip fırınlar yerine elektrikli fırınlar çoğalıyor.

* 850 derecede yakılan küllerden yaklaşık 400 gram kül çıkıyor.

* Yabancı ülkelerdeki krematoryumlarda fırının yanı sıra morg, bekleme odası ve ayin odası da bulunuyor.

* Fırına tabutla konan cesedin yanma işlemi bitince, santrifüjle cesedin külü ve tabutun külleri ayrıştırılıyor.

* Cesedin külleri özel küllüklere (vazo vb) konuyor. Yada isteğe uygun bir biçimde saklanabilir.

* Krematoryumun yüksek maliyeti filtrasyon sisteminin pahalılığından kaynaklanıyor.

Krematoryum fırını: Kremasyonun uygulandığı fırın. Osmanlının son dönemlerinde Atatürk tarafından yaptırılmış ve Zincirlikuyu krematoryumu olarak bir kere kullanılmıştır.

Kerameikos: "Çömlekçiler bölgesi". Atina şehir duvarlarının dışında batı bölümünde yer alan ve içinde şehir mezarlığının yer aldığı bölge.

Klimakophoros, nekrophoros, nekrothaptēs, tapheus: Ölüyü taşıyanlar.

Korinth: Mora yarım adasını, Yunanistan anakarasına bağlayan Korint kistağının üstünde yer alan bir Şehir-devletiydi.

Larnaks: pişmiş toprak lahit'e verilen ad.

Maiandros: mitolojide, küçük Asya'nın dolambaçlı bir nehrinin tanrısı. menderes onun adından gelir.

Nekropolis: necro ve polis kelimelerinin birleşiminden oluşmuş, antik çağ'da "ölü şehri", "mezarlık" anlamında kullanılan terim.

Nekrophoroi: Ölü taşıyanlar anlamına gelen kelime.

Oryantalizan: Geometrik dönemden Arkaik döneme geçiş aşamasını oluşturan Batıdaki, Doğu etkisidir.

Perideipnon: ölünün kalabalık içinde bulunduğu inanan ve cenazeden sonra ölü adına verilen yemek.

Prothesis: Ölüye saygı gösterme, ölünün hazırlanması aşaması.

Protoattik: Klasik Yunan ile İyon, Dor ve Kıbrıs stiline karışımı.

Pithos: Antik çağlarda kullanılan küp şeklindeki büyük kaplar. Boyutları ortalama bir insan kadar vardır. Bu kaplar pithos gömü denilerek, mezar olarak kullanılmıştır.

Primitif: Kökeni Fransızca olan, ilkel, gelişmemiş olan, iptidai anlamına gelen sözcük.

Protogeometrik Dönem: İ. Ö. II. binin sonlarında, boğazlar üzerinden Anadolu'ya olan Deniz Kavimleri Göçleri köklü değişikliklere neden olur. Anadolu'nun büyük bir bölümüne egemen olan Hitit İmparatorluğu tarih sahnesinden silinir. İ. Ö. I. binin ilk yarısında, Anadolu, çeşitli bölgelerde kurulan Geç Hitit, Urartu ve Frig krallıkları idaresi altında kalır. Aynı tarihlerde, Dor göçlerinden nasibini alan Yunanistan halkı ise, adalar üzerinden Batı Anadolu'ya geçerek yerli halkla kaynaşır ve İon Uygarlığının temelini atar. Böylece, ilk koloni yerleşimleri kurulur. Pergelle çizilmiş motiflerin özelliklerini yansıtan bu dönem, "PROTOGEOMETRİK DÖNEM" olarak adlandırılır.

Solon reformları: M.Ö 6. Yüzyılın başında Atina'da Solon tarafından konulan kanunlar. Örneğin: Solon'un masraflarla ilgili kanunları mezar yanında boğa kurbanını yasaklamış; fakat diğer hayvan tipleri, koyun, kuzu, oğlak, kuş ve keklik gibi türler yaygın bir özellik göstermiştir. Boğalara istisna koşullarda izin verilmiştir. İzin verildiği durumda hayvan, kanının toprağa gitmesi ve ölülerin ruhlarını yatıştırması amacıyla bir açma üzerinde (eschara) öldürülmüştür.

Sfenks: kafası koç, kuş, veya insan, gövdesi ise uzanan bir aslan şeklini alan heykel. İlk önce Eski Mısır'da rastlanan Sfenks, eski Yunan mitolojisinde büyük kültürel önem taşımıştır ve ismini buradan almıştır (Yunanca: Σφιγξ, *Sphinks*). Sözcüğün Mısırca'daki orijinal biçimi kepes ankh ya da "yaşayan heykel" anlamında şeşep (sheshep) ankh'tır.

Şark: Doğu ya gün doğusu yada eski dilde şark, güneşin sabah doğduğu yön.

Tapheis: Gömücüler ya da mezar kazıcılar anlamına gelen kelime.

Thales: (d. M.Ö. 624 – ö. M.Ö. 546), Sokrates öncesi dönemde yaşamış olan Anadolulu bir filozoftur. İlk filozof olduğu için felsefenin ve bilimin öncüsü olarak adlandırılır. Eski Yunan'ın *Yedi Bilgelerinin* ilkidir. Birçok kişi tarafından felsefe ve bilimin kurucusu olarak düşünülür. Ticaretle uğraşmış ve bu nedenle Mısır'da bulunmuştur.

Terracotta: Pişmiş toprak eşya.

Tümülüs: tepe mezar.

Urne: Yakılan cesetten arta kalan kemik ve kül artıklarının içine konulduğu metal yada pişmiş topraktan vazo; genelde kapaklıdır ve bazılarının omuzu üzerinde, ruhun selametine kavuşmasını sağladığına inanılan delikler açılmıştır.

SONUÇ

İyonya'nın önemli seramik üretim merkezlerinden birisi olan Klazomenai, terracotta (pişmiş toprak) lahit üretimine başlamadan önce, ahşap lahitler ile gömü ritüelini gerçekleştiriyordu. Klazomenai'li çömlek üreticileri, pişmiş toprak lahit uygulamalarının ilk örneklerin de, ahşap lahitleri taklit etmiş olmaları muhtemeldir. Ama bununla birlikte, kendi özgün tasarımlarını geliştirmişler, diğer İyon ve Anadolu kültürlerinin lahit üretimlerini de etkilemişlerdir.

Oyuncaklardan kabartmalı vazolara, banyo küvetlerine varana kadar seramik alanında çeşitli üretimler yapmış olan Klazomenai, M.ö. 7. yüzyıldan 5. yüzyılın son dörtlûğüne kadar yoğun bir şekilde lahit üretmiş,ve tüm ham madde ihtiyacını bölgesinden karşılamıştır.

Seramik fırınlarına sığmayacak kadar büyük ebatlı lahitlerin pişirimini, şekillendirdikleri yerde kurutup etrafını yanıcı malzemeyle kaplayarak yapmışlar. Günümüz şartlarında dahi uygulanması oldukça zor olan açık pişirimde indirgemeyi başarılı bir şekilde uygulamışlardır.

Bazı örneklerde, ısının dengeli olmamasından kaynaklı deformasyonlar olmuş olsa da günümüze kadar ulaşabilmişlerdir.

Yaptığım çalışmalarda, günümüzdeki bölge killerin seramik üretiminde kullanılabileceği görülmüştür, ancak bölge killeri kullanılarak seramik üretimi nerdeyse M.ö. 4. yüzyıldan bu yana yapılmamaktadır.

Terracotta lahitlerin biçimsel gelişimine katkı sağlamış olan ahşap lahitler, günümüz cenaze törenlerinde hala tabut olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

BAKIR G.; “**1982 Yılı Urla/Klazomenai Kazısı Sonuçları Hakkında Rapor**”, V. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1983, 221-229 S.

BAKIR G., ERSOY Y., HÜRMÜZLÜ B., AYTAÇLAR N., HASDAĞLI İ.; “**1998 Yılı Klazomenai Çalışmaları**”, 21. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 2000, 47-56 S.

COOK R. M.; “**Çandarlı (Pitane) da Bulunan Boyalı Lahitler**”, Anadolu X (1966), 179-184 S.

COOK R. M. and DOPONT P.; **East Greek Pottery**, London and Newyork, 1998.

COOK R. M.; **Clazomenian Sarcophagi**, Mainz, 1981.

JOHANSEN K. F.; “**Clazomenian Sarcophagus Studies: the Earliest Sarcophagi**”, Acta Archeologica. 1942, 1 – 64 S.

KIRCHNER E.; “**Zum Bildprogramm Klazomenischer Sarkophage**”, Jahrbuch des Deutschen Archaologisches Instituts 102 (1987), 119-161 S.

HÜRMÜZLÜ Bilge; **Eski Yunan’da Ölü Gömme Gelenekleri**, birinci basım, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2008, 59 S.

YILMAZ Fuat; Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, İzmir, Türkiye, **Klazomenai Pişmiş Toprak Lahitlerinin Üretim ve Bezeme Teknikleri**, II. Uluslar arası Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir, Türkiye, Haziran 2002.

YILMAZ Fuat; **Dennis Ressamı**, İzmir, 2000 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

MANYAS Meral; **Oryantalizan Tabakları**, İzmir, 1984, 8-9 S. (Yayınlanmış Doktora Tezi)

KARTAL Tarık; **Klazomenai Lahitleri ve Restorasyon Uygulaması**, İzmir, 2000. (Yayınlanmış Lisans Tezi)

KARTAL Tarık: **İzmir Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bazı Klazomenai Lahitlerinin Restorasyon Uygulaması.** İzmir, 2004, 34-35 S. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

ŞENTÜRK Sinem; **İyonya Arkaik Dönem Ölü Gömme Gelenekleri,** İzmir, 2011, 113 S. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

İkincil Kaynaklar

www.wikipedia.org

www.klazomeniaka.com

www.main-board.eu

www.turkcebilgi.com/eski-yunan/ansiklopedi

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Serdar ASLAN

Doğum yeri ve yılı: İSTANBUL 1980

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim:

Lisans: 2008, Akdeniz Üniversitesi, G.S.F, Seramik ve Cam Bölümü

Ön Lisans: 2005, Trakya Üniversitesi, Edirne M.Y.O. Seramik Bölümü

Lise: 1998, Kadıköy Anadolu Meslek ve Meslek L., Seramik Bölümü

İş tecrübesi:

2009 – 2010 Antalya, Troy Stone Art, Tasarım Departmanı

2008 – 2009 Antalya, Antalya Art Deco, Tasarım Departmanı

2006 – 2007 Antalya, Antalya Çömlek Atölyesi, Tasarım Departmanı

2003 – 2007 İstanbul, Gereme Yapı Malzemeleri, Tasarım Departmanı

1998 – 1999 İstanbul, Atlantik Seramik Atölyesi